

การพัฒนามาตรการจัดการจัดหาทุนความร่วมมือการสอบสวน
เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา

โดย

นางสาวกฤษณา	แสนปลื้ม
นายวชิระ	นันทผาด
ร้อยตำรวจโทอนุเทพ	ชมพุรวัช
นางสาวกนกวรรณ	พรประสิทธิ์
สิบตำรวจตรีหญิงปัญญชิตา	สุจริต
นายวาที	โชติศิริ
นายเจษฎา	คงรอด
นางสาวณัฐฐาภรณ์	โสภณทัต

รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในกระบวนการยุติธรรม
สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ร่วมกับ
ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาแห่งคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2561

บทคัดย่อ

การจัดหาทุนความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาโดยรัฐ เป็นหลักพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญา เพื่อให้มีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งในชั้นสอบสวนนั้น สิทธิการมีทุนความ เป็นเจตนารมณ์สำคัญที่จะคุ้มครองผู้ต้องหาในชั้นเริ่มแรกของการพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา โดยกำหนดขั้นตอนให้ผู้ต้องหามีโอกาสได้พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทุนความเป็นการเฉพาะตัว และมีสิทธิให้ทุนความเข้าร่วมฟังการสอบปากคำตนได้ สิทธิของผู้ต้องหาดังกล่าวนี้นี้ประเทศไทย ให้การรับรองไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 และมาตรา 134/3 และยังกำหนดหน้าที่และบทบาทให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้จัดหาทุนความให้ผู้ต้องหา ตามมาตรา 134/1 โดยมีสภาพบังคับตามมาตรา 134/4 ว่าหากไม่ดำเนินการดังกล่าว ถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ในชั้นสอบสวนนี้ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาได้

รายงานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาของการจัดหาทุนความอาสาในการเข้าฟังการสอบสวน และเพื่อพัฒนามาตรการจัดหาทุนความอาสา ในการเข้าร่วมฟังการสอบสวน เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้รูปแบบวิธีวิจัยทางเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดหาทุนความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน แล้วนำข้อมูลที่ได้ มาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นคำถามที่สร้างขึ้น และนำเสนอในรูปแบบวิจัยเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ในทางปฏิบัติกระบวนการหรือขั้นตอนการจัดหาทุนความอาสา เพื่อเข้าร่วมฟังการสอบสวนยังไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยพนักงานสอบสวนจำนวนหนึ่ง จัดหาทุนความอาสาเพื่อเข้าร่วมฟังการสอบสวนไม่เป็นไปตามบัญชีรายชื่อ แต่จัดหาตามความสะดวก และความรวดเร็ว ทุนความอาสาที่พนักงานสอบสวนจัดหาให้ นั้นจึงไม่อาจให้คำปรึกษาทางกฎหมาย แก่ผู้ต้องหาก่อนได้ หรือแม้กระทั่งทุนความอาสานั้น ๆ ไม่ได้เข้าร่วมฟังการสอบสวนผู้ต้องหาอย่างแท้จริง ดังนั้น การมีทุนความจึงเป็นในเชิงรูปแบบตามที่กฎหมายบังคับเท่านั้น ทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิในคดีอาญาอย่างเพียงพอ

สภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น เป็นปัญหาสำคัญที่ต้องเร่งรีบดำเนินการแก้ไขปรับปรุง งานวิจัยนี้จึงเสนอมาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว แบ่งเป็น มาตรการระยะสั้น และมาตรการระยะยาว โดยมาตรการระยะสั้น จะเป็นการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ด้วยการปรับปรุงระบบการจัดหาทุนความอาสาใหม่ ประกอบด้วย 3 มาตรการย่อย คือ 1) มาตรการปรับบทบาทให้สหภาพทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นผู้ทำหน้าที่จัดหาทุนความอาสาผ่านช่องทางการสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว โดยเป็นศูนย์กลางในการจัดหาทุนความอาสา เข้าร่วมฟังการสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนต้องการทุนความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน ให้แจ้งขอไปยังสหภาพทนายความฯ และสหภาพทนายความฯ จะเป็นผู้จัดส่งทุนความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน 2) มาตรการตรวจสอบการทำหน้าที่ทุนความอาสาในการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย และร่วมฟังการสอบสวน โดยให้สหภาพทนายความฯ มีสิทธิในการตรวจการปฏิบัติงานของทุนความอาสา ที่สหภาพทนายความฯ จัดหา 3) มาตรการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในกระบวนการจัดหาทุนความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน เพื่อให้เข้าใจถึงบทบาทต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา สำหรับมาตรการระยะยาว คือ มาตรการออกแบบกระบวนการใหม่รองรับรัฐบาลดิจิทัล ด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการจัดหาและควบคุม ตรวจสอบการทำหน้าที่ของทุนความอาสาแบบอัตโนมัติ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	I
สารบัญ.....	II
สารบัญรูป	IV
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	2
1.3 ขอบเขตการวิจัย	2
1.4 คำถามการวิจัย	3
1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	3
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ	4
1.7 นิยามศัพท์	4
บทที่ 2 แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 หลักการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา.....	5
2.2 กระบวนการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนของประเทศไทย	15
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19
2.4 แผนและยุทธศาสตร์สำคัญที่เกี่ยวข้อง.....	20
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	26
3.1 รูปแบบของการศึกษา	26
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	26
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	27
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	28
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	28
3.6 การนำเสนอข้อมูล.....	28
บทที่ 4 ผลการศึกษา และอภิปรายผล.....	29
4.1 การวิเคราะห์ปัญหาของการจัดหาทนายความอาสาในการเข้าฟังการสอบสวน เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา.....	29
4.2 การพัฒนามาตรการการจัดหาทนายความร่วมฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา.....	38
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	45
บรรณานุกรม	48
ภาคผนวก.....	51
ผนวก ก. แบบสัมภาษณ์ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ).....	52
ผนวก ข. แบบสัมภาษณ์ (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ)	54
ผนวก ค. แบบสัมภาษณ์ (สภานายความในพระบรมราชูปถัมภ์).....	56
ผนวก ง. ผล IOC : Index of item objective congruence.....	58

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ผนวก จ. กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติ ในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549	61
ผนวก ฉ. ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความ ที่รัฐจัดหาให้ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2550	66
ผนวก ช. ระเบียบคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายว่าด้วยการปฏิบัติงานของ ทนายความอาสาให้คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2555	70
ประวัติคณะผู้จัดทำ.....	76

สารบัญรูป

รูปที่	หน้า
1-1 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	3
2-1 ขั้นตอนการจัดทำและจัดส่งบัญชีความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนให้กับพนักงานสอบสวน ...	16
2-2 ขั้นตอนการดำเนินการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนในคดีอาญา.....	17
2-3 หน้าที่ของทนายความอาสาในขั้นตอนการสอบสวน	18
2-4 ขั้นตอนการขอรับเบิกเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติหน้าที่ทนายความของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน	19
4-1 แสดงสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหา	38
4-2 กระบวนการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนปัจจุบัน	40
4-3 กระบวนการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนปรับปรุงใหม่ (มาตรการระยะสั้น)... ..	41
4-4 แสดงความเชื่อมโยงแผนและยุทธศาสตร์ โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีมุ่งสู่รัฐบาลดิจิทัล	43
4-5 กระบวนการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน สำหรับมาตรการระยะยาว (ออกแบบกระบวนการใหม่รองรับรัฐบาลดิจิทัล).....	43

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทย เป็นประเทศหนึ่งที่เป็นรัฐภาคีขององค์การสหประชาชาติ และให้การรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน รวมทั้งเข้าร่วมเป็นภาคีสันติสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนหลายฉบับ ทำให้มีผลผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามสนธิสัญญา รวมถึงข้อตกลงระหว่างประเทศในเรื่องต่าง ๆ¹

หลักสิทธิมนุษยชนมีเจตนารมณ์ที่จะสร้างหลักประกันแก่บุคคลทุกคนว่า การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องได้รับหลักประกันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญาให้มีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ในประเทศไทย มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 และมาตรา 134/3 ซึ่งตามมาตรา 134/1 กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา โดยรัฐบาลได้วางแนวทางการบริการประชาชนให้มีความเสมอภาค เป็นธรรม และมุ่งเน้นให้มีการพัฒนางานบริการของหน่วยงานภาครัฐเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ตลอดจนประชาชนสามารถเข้าถึงการบริการที่ง่ายและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนทุกระดับ

ในปัจจุบัน ภาครัฐจัดให้มีบริการเกี่ยวกับการจัดหาทนายความร่วมฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมดำเนินการ 3 หน่วยงาน คือ

1) สภานายความในพระบรมราชูปถัมภ์ มีหน้าที่จัดทำบัญชีทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนส่งให้กับกระทรวงยุติธรรม โดยมีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นผู้รับช่วงงานต่อและสภานายความฯ มีหน้าที่ปรับปรุงบัญชีทนายความอาสาทุก 6 เดือน

2) กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็นผู้ดำเนินการตามกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2549 โดยจัดส่งบัญชีทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนไปให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้จัดหาทนายความอาสาตามบัญชีทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน และ

3) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยพนักงานสอบสวน ปฏิบัติตามกฎหมายกระทรวงยุติธรรม เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2549² ข้อ 6 กำหนดให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความอาสาให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงยุติธรรมจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้สำหรับเขตท้องที่นั้น

¹ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (2556). **บทวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์ และเชื่อมโยงเพื่อวางทิศทางแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2557-2561)**. [ม.ป.ท.].

² ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 124/ตอนที่ 11 ก/16 กุมภาพันธ์ 2550

การดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 และตามกฎกระทรวงฯ ดังกล่าวพบปัญหาในทางปฏิบัติว่า การเข้าร่วมฟังการสอบสวนของทนายความอาสาอาจไม่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากปรากฏข้อมูลตามเอกสารเบื้องต้นว่า ทนายความอาสาบางส่วนเข้าร่วมฟังการสอบสวนในวันเดียวกัน หลายสถานที่ต่างคดีกัน ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าทนายอาสาได้เข้าร่วมฟังการสอบสวนจริงหรือไม่ ซึ่งเหตุการณ์นี้อาจมีสาเหตุจากกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 8 ที่กำหนดว่า ในกรณีทนายความที่จัดหาให้ปฏิเสธไม่รับเป็นทนายความให้จัดหาทนายความในบัญชีลำดับถัดไปแทน จึงเปิดช่องทางให้พนักงานสอบสวนสามารถเรียกทนายความอาสาไม่เป็นไปตามลำดับในบัญชี ซึ่งหากกรณีถึงขั้นไม่มีทนายความเข้าร่วมฟังการสอบสวนตามมาตรา 134/1 ย่อมทำให้ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้กับพนักงานสอบสวนไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาตามมาตรา 134/4 ได้

นอกจากนี้ ยังปรากฏปัญหาต่อไปอีกว่า ในการเข้าร่วมรับฟังการสอบสวนนั้น ทนายความไม่มีบทบาทใด ๆ เนื่องจากทนายความไม่อาจพบและให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาจนเข้าร่วมฟังการสอบสวน ซึ่งผลจากการที่ผู้ต้องหาไม่มีโอกาสพบทนายความก่อนการสอบสวนเพื่อรับคำปรึกษาทางกฎหมายนั้น ย่อมทำให้ผู้ต้องหาไม่อาจได้รับคำปรึกษาข้อกฎหมายหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือจากทนายความซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านกฎหมาย ทำให้ผู้ต้องหาไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะตัดสินใจเลือกดำเนินคดีไปในแนวทางหนึ่งแนวทางใดที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหามากที่สุดได้ ประกอบกับผู้ต้องหาส่วนใหญ่ที่รัฐต้องจัดหาทนายความอาสาให้นั้น จะเป็นบุคคลที่มีฐานะยากจน พื้นฐานความรู้ทางกฎหมายน้อย จึงยังคงอยู่ในสถานะที่เสียเปรียบในทางคดีเป็นอย่างมาก และไม่มีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

ผู้วิจัยจึงทำการรวบรวมข้อมูล เพื่อการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการจัดหาทนายความเข้าร่วมฟังการสอบสวน และพัฒนามาตรการจัดหาทนายความเข้าร่วมฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาให้ได้อย่างแท้จริง สอดคล้องตามหลักสิทธิมนุษยชนสากล และเจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 มาตรา 134/1 มาตรา 134/3 และมาตรา 134/4

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาของการจัดหาทนายความอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา
- 2) เพื่อพัฒนามาตรการจัดหาทนายความอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา

1.3 ขอบเขตการวิจัย

- 1) ขอบเขตด้านพื้นที่ : ทำการศึกษาในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร
- 2) ขอบเขตด้านประชากร
 - สภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์
 - กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
 - สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

3) ขอบเขตด้านเนื้อหา

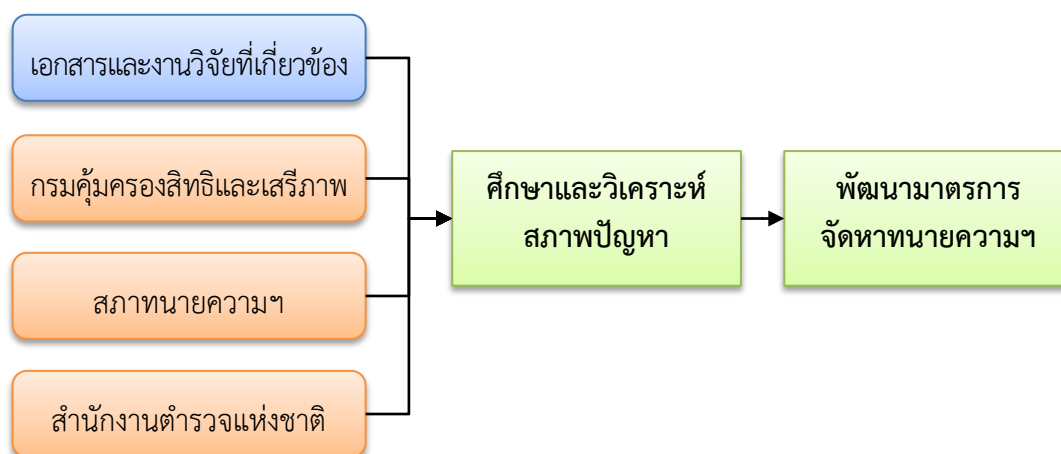
- ขั้นตอนกระบวนการในการจัดหาทรัพยากรในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา
- โครงสร้างและหน้าที่ของบุคลากร หรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาทรัพยากรในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา

1.4 คำถามการวิจัย

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาโดยมีทรัพยากรอาสาอยู่ร่วมฟังการสอบสวนควรมีมาตรการอย่างไร

1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source of Data) จากเอกสาร (Documentary) ที่เกี่ยวข้องต่างๆ พร้อมทั้ง เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source of Data) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดหาทรัพยากรร่วมฟังการสอบสวน ในคดีอาญาเพื่อทราบความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้อง โดยมีกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังรูปที่ 1-1

รูปที่ 1-1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษานี้ มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาและรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาการจัดหาทรัพยากรร่วมฟังการสอบสวน จากตัวบทกฎหมาย หนังสือ เอกสารทางวิชาการ งานวิจัย แหล่งสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต เป็นต้น
2. รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) ตัวแทนบุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สภาพนายความฯ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยประเด็นคำถามที่นำมาใช้จะมีการหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC : Index of Item-Objective Congruence) โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ ทวนสอบ
3. วิเคราะห์สภาพปัญหาการจัดหาทรัพยากรร่วมฟังการสอบสวน
4. พัฒนามาตรการในการจัดหาทรัพยากรอาสาที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1) ทราบถึงสภาพปัญหาของการจัดหาหน่วยความอาสาเข้าฟังการสอบสวน
- 2) ได้มาตรการอันเหมาะสมที่จะทำให้สามารถกำหนดวิธีการในการจัดหาหน่วยความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาได้จริง

1.7 นิยามศัพท์

“หน่วยความอาสา” หมายถึง หน่วยความที่หน่วยงานของรัฐจัดให้เข้าร่วมฟังการสอบสวน โดยได้รับค่าตอบแทนจากรัฐ ทั้งนี้ไม่รวมถึงหน่วยความที่ผู้ต้องหา หรือเอกชนจัดหา และจ่ายค่าตอบแทนเอง

“การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา” หมายถึง การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

บทที่ 2

แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “การพัฒนามาตรการจัดหาทุนความร่วมมือเพื่อการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา” ได้มีการศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นดังต่อไปนี้

- 2.1 หลักการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา
- 2.2 กระบวนการจัดหาทุนความร่วมมือเพื่อการสอบสวนของประเทศไทย
- 2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.4 แผนและยุทธศาสตร์สำคัญที่เกี่ยวข้อง

2.1 หลักการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา

2.1.1 หลักพื้นฐานทางอาญาเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหา (legal aid)

ในประเทศภาคพื้นยุโรป การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาโดยการรับรอง “สิทธิการมีทนายความ” นั้นเป็นส่วนหนึ่งของ “วิธีพิจารณาคดีที่เป็นธรรม”³ (procès équitable) ซึ่งสิทธิการมีทนายความช่วยเหลือคตินั้นอาจสะท้อนผลทางด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชน หากรัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่จะเป็นตำรวจ อัยการ หรือศาล ให้ความเคารพสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาและปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอย่างเคร่งครัด จะทำให้เกิดผลดีต่อกระบวนการยุติธรรม⁴

การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายในการมีทนายความของผู้ต้องหาในคดีอาญานั้น มีหลักพื้นฐานทางอาญา ดังต่อไปนี้

(ก) หลักนิติธรรม (The Rule of Law)

นิติธรรมหรือนิติรัฐ เป็นคำที่ใช้เรียกรัฐหรือระบอบการปกครองที่เรียกร้องให้การใช้อำนาจของรัฐนั้นจะต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมายและความยุติธรรม โดยทั่วไปแล้วการใช้อำนาจในรัฐที่ปกครองด้วยหลักนิติธรรมจะมีลักษณะสำคัญสองประการ คือ ประการแรก องค์การของรัฐเจ้าหน้าที่ของรัฐตลอดจนบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจรัฐจะต้องผูกพันตนกับกฎเกณฑ์ทางกฎหมาย และประการที่สอง รัฐจะประกันสิทธิขั้นพื้นฐานให้แก่พลเมืองของรัฐ ลักษณะเบื้องต้นทั้งสองประการนี้เป็นลักษณะในทางรูปแบบและเนื้อหาของความเป็นนิติรัฐ⁵ เมื่อรัฐที่ใช้หลักนิติธรรมในการปกครองเป็นรัฐที่ปกครองโดยกฎหมาย ไม่ใช่รัฐที่ปกครองโดยผู้ปกครอง ซึ่งอาจมีแนวโน้มที่จะ

ป ก ค ร อ ง

³ ตามมาตรา 6 แห่ง Convention européenne de sauvegarde des droits de l’homme et des libertés fondamentales

⁴ รุ่งนา เอี่ยมศรี. (2558). สิทธิของผู้ต้องหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมาย. วิทยานิพนธ์หลักสูตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปริติ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 9-14.

⁵ วรเจตน์ ภาศิริรัตน์. (2557). คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 159.

ตามหลักอำนาจอธิปไตย รัฐที่ปกครองโดยใช้หลักนิติธรรมจึงเป็นรัฐที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน สารสำคัญของนิติธรรมมีดังต่อไปนี้⁶ (1) การกระทำของฝ่ายบริหารต้องชอบด้วยกฎหมาย หมายความว่าองค์กรฝ่ายบริหารจะมีอำนาจสั่งการให้ราษฎรกระทำการหรือละเว้นไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดได้ก็ต่อเมื่อมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดเจน และจะต้องใช้อำนาจนั้นภายในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ (2) กฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติตราขึ้นต้องชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หมายความว่าบรรดากฎหมายทั้งหลายที่องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติได้ตราขึ้นจะต้องชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (3) ความเป็นอิสระขององค์กรตุลาการ หมายความว่า การควบคุมไม่ให้เกิดการกระทำขององค์กรฝ่ายบริหารขัดต่อกฎหมายก็ดี การควบคุมไม่ให้กฎหมายขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญก็ดี จะต้องเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรตุลาการซึ่งมีความเป็นอิสระจากองค์กรฝ่ายบริหาร และองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ

ดังนั้น เมื่อรัฐใดปกครองโดยใช้ระบอบนิติธรรม รัฐนั้นต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้มากที่สุด การจะจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนหรือล่วงล้ำแดนแห่งสิทธิของปัจเจกชนจะต้องมีกฎหมายซึ่งออกโดยความยินยอมของประชาชนไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมอนุญาตให้ละเมิดสิทธิได้ โดยเฉพาะการดำเนินคดีอาญาซึ่งกระทบสิทธิในชีวิตและร่างกายของผู้ต้องหาการรับรองสิทธิให้ผู้ต้องหาเพื่อให้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และมีที่ปรึกษาทางกฎหมายในการช่วยเหลือเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ความเป็นธรรมในการต่อสู้คดี

(ข) หลักความเสมอภาค (Equality before the Law)

หลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายเป็นพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายสามารถนำไปอ้างหรือใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน หลักความเสมอภาคจึงเป็นสิทธิของราษฎรที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน⁷ สำหรับหลักความเสมอภาคในนิติกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น เมื่อพิจารณาจากความในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดำเนินอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบฝ่ายโจทก์มาโดยตลอด ทั้งนี้ เพราะรัฐได้จัดตั้งระบบตำรวจและอัยการที่เข้มแข็งเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมโดยฝ่ายผู้ต้องหาแทบไม่มีโอกาสได้ใช้เครื่องมือ หรือกลไกของรัฐมาช่วยให้อยู่ในสถานะที่จะต่อสู้กับฝ่ายโจทก์ได้เลย และผู้ต้องหาในคดีส่วนใหญ่มักอยู่ในฐานะยากไร้ ขาดความรู้ และโดดเดี่ยวไร้ญาติขาดมิตร จึงยากที่จะมีโอกาสได้ต่อสู้คดีอย่างยุติธรรม ดังนั้นหลักความเสมอภาคจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย เนื่องจากระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นการค้นหาความจริงในระบบกล่าวหา ทนายความจึงมีบทบาทสำคัญมากในการที่จะค้นหาความจริงเพื่อนำมาพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ซึ่งเมื่อประชาชนต้องตกเป็นผู้ต้องหา รัฐจะต้องดำเนินการจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหา เพื่อช่วยเหลือในทางคดีอันเป็น

⁶ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2539). *ข้อความคิดและหลักการพื้นฐานในกฎหมายมหาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม. หน้า 1-7.

⁷ สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2542, มิถุนายน). หลักความเสมอภาค. *วารสารนิติศาสตร์*. 30(2), หน้า 161.

หลักประกันให้ผู้ต้องหาที่มีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่เพื่อสร้างความเสมอภาคในการต่อสู้คดีได้อย่างเท่าเทียมกันระหว่างรัฐกับผู้ต้องหาหรือจำเลย⁸

(ค) หลักอาวุธที่เท่าเทียมกัน (Equality of Arms)

ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาแต่ละคนมีความสามารถต่อสู้คดีไม่เท่ากัน กฎหมายจึงต้องปกป้องคุ้มครองผู้ที่เข้าต่อสู้คดีโดยการให้สิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลย เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้เป็นหลักประกันเพิ่มเติมว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่โดยถือหลักอาวุธที่เท่าเทียมกัน⁹ เนื่องจากอาชญากรรมในสังคมนั้น มีสาเหตุจากปัจจัยหลายประการ ปัจจัยหนึ่งคือความไม่รู้กฎหมายและความยากจน ดังจะเห็นได้จาก เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น องค์กรในกระบวนการยุติธรรมมีหน้าที่ในการที่จะค้นหาความจริงเพื่อที่จะนำผู้กระทำผิดมาลงโทษ และให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริสุทธิ์ แต่การค้นหาความจริงยังมีความซับซ้อนมากกว่าที่ประชาชนจะเข้าใจ และยากเกินกว่าที่ประชาชนทั่วไปจะเข้ามาดำเนินการเองได้ โดยเฉพาะถ้าประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจก็จะยิ่งลำบากมากขึ้นภายใต้ระบบการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา คู่ความต้องใช้ความสามารถของตนเองในการพิสูจน์และปฏิเสธความผิด แต่การพิสูจน์ความจริงในการดำเนินคดีในระบบนี้จะประสบความสำเร็จได้ คู่ความทั้งสองฝ่ายต้องมีความสามารถในการต่อสู้คดีอย่างเท่าเทียมกันเรียกว่า “หลักอาวุธเท่าเทียมกัน” หากผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อสู้คดีเองทั้งๆ ที่ไม่มีความรู้ด้านกฎหมายเลย ย่อมทำให้ไม่ได้รับความยุติธรรมอย่างยิ่ง เพราะผู้ต้องหาแต่ละคนมีสภาพร่างกาย จิตใจ ภูมิภาวะ การศึกษาฐานะที่ไม่เท่าเทียมกัน อาจกล่าวได้ว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความสามารถในการต่อสู้คดีไม่เท่ากันจึงจำที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ โดยการที่รัฐจะต้องหาคนกลางในการช่วยเหลือสื่อสารตลอดจนประสานงานในด้านกฎหมาย ให้คำปรึกษาให้ความรู้รวมถึงให้ความช่วยเหลือแนะนำทางคดี ซึ่งบุคคลที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นคนกลางในการช่วยเหลือทางกฎหมายคือ “ทนายความ” ซึ่งถือเป็นองค์กรที่สำคัญในการดำเนินคดีอาญา อันเนื่องมาจากหลักอาวุธที่เท่าเทียมกัน และทนายความจะเป็นผู้ป้องกันความผิดพลาดของการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานและศาล ดังนั้น ความจำเป็นในการมีทนายความจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับความสามารถในการดำเนินคดี¹⁰

(ง) สิทธิการมีทนายความ (Right to Counsel)

หลักการดำเนินคดีอาญา นอกจากจะต้องมีกระบวนการค้นหาความจริงที่มีประสิทธิภาพ ยังต้องเป็นกระบวนการที่ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา หรือต้องชอบด้วย “กระบวนการและวิธีทางตามกฎหมาย” (Due Process of Law)¹¹ ซึ่งสิทธิการมีทนายความเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินคดีอาญา เนื่องจากเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลและเป็นหลักประกันในการคุ้มครอง

⁸ ธรรมนูญฯ ทองคำ. (2558). ความสามารถในการดำเนินคดีอาญา : การจัดหาทนายความโดยรัฐให้จำเลยในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 35.

⁹ คณิต ญ นคร. (2558). กรมอัยการ การปฏิรูปโครงสร้างและงาน. วารสารอัยการ, 50(5), หน้า 147.

¹⁰ ธาณี วรภัทร์. (2555) หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ญ นคร. กรุงเทพฯ: วิทยุชน. หน้า 66.

¹¹ สรรเพชญ ชัยจินดา. (2549). สิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร. วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 22-29.

สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่รัฐธรรมนูญหลายประเทศให้การรับรอง สำหรับประเทศไทยได้มีการตราหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยพยายามเพิ่มหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญามากขึ้น ขณะเดียวกันก็พยายามจำกัดขอบเขตการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยพยายามรักษาสมดุลของหลักการกระบวนการค้นหาความจริงที่มีประสิทธิภาพ และกระบวนการที่ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา¹² ดังนั้น เมื่อบุคคลต้องอยู่ในกระบวนการพิจารณาทางคดีอาญาทั้งในชั้นสอบสวนและการพิจารณาในชั้นศาลนั้นจะต้องอาศัยความรู้ความชำนาญในการต่อสู้คดี การที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีทนายความที่จะช่วยเหลือให้คำปรึกษาด้านกฎหมายย่อมจะมีความเสียเปรียบในการต่อสู้คดีเป็นอย่างมาก รัฐจึงต้องให้สิทธิการมีทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายได้ต่อสู้คดีกันอย่างเต็มที่

2.1.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามหลักการสิทธิมนุษยชนระดับสากล

ปญญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948¹³ ได้กล่าวถึงความเท่าเทียมกันของศักดิ์ศรีและสิทธิของมนุษย์ทุกคน และสิทธิของบุคคลโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติใด ๆ ทั้งสิ้น ส่วนหลักการขั้นพื้นฐานของสิทธิที่ประกาศไว้ในปญญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ปรากฏในคำปรารภซึ่งเริ่มด้วยข้อความที่เน้นการยอมรับ “ศักดิ์ศรีประจำตัวและสิทธิซึ่งเท่าเทียมกัน และไม่อาจโอนให้แก่กันได้ของสมาชิกทั้งมวลของครอบครัวมนุษย์” สิทธิที่สำคัญประการหนึ่งคือ “สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ของผู้ต้องหา” โดยประเทศที่ให้การรับรองสิทธิมนุษยชนต้องตรวจสอบได้ และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & The Rule of Law)¹⁴ หมายถึง รัฐและองค์กรที่มีหน้าที่ในการก่อให้เกิดสิทธิมนุษยชน ต้องมีหน้าที่ตอบคำถามให้ได้ว่าสิทธิมนุษยชนได้รับการปฏิบัติให้เกิดผลจริงในประเทศของตน ส่วนสิทธิโดยังไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการสากลก็ต้องอธิบายต่อสังคมได้ว่าจะมีขั้นตอนดำเนินการอย่างไร โดยเฉพาะรัฐต้องมีมาตรการปกครองประเทศโดยใช้หลักนิติธรรมหรือปกครองโดยอาศัยหลักการที่ใช้กฎหมายอย่างเที่ยงธรรม ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่ายมีกระบวนการไม่ซับซ้อนเป็นไปตามหลักกฎหมายและมีความเท่าเทียมกัน ไม่มีใครอยู่เหนือกฎหมายได้

หลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ตามปญญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนฯ นี้ได้กำหนดหลักการคุ้มครองบุคคลทุกคนให้ได้รับความเสมอภาคกันในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีมาตรฐานเดียวกันปรากฏในปญญา เช่น “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระ และเสมอ

¹² ณรงค์ ใจหาญ. (2540.) หลักประกันสิทธิของประชาชนในคดีอาญาใหม่ : ปัจจุบันและทศวรรษ (2540-2550). **บทบัญญัติ**, 53(2), หน้า 64.

¹³ บรรดาประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติได้ร่วมรับรองเมื่อ ค.ศ. 1948 ถือเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติต่อกันของมวลมนุษย์และของบรรดานานาชาติ

¹⁴ หลักการสิทธิมนุษยชนตามปญญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน (UNDP : 2006) หลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนประกอบด้วย 1. เป็นสิทธิธรรมชาติ ติดตัวมนุษย์มาแต่เกิด (Natural Rights) 2) สิทธิมนุษยชนเป็นสากลและไม่สามารถถ่ายโอนกันได้ (Universality & Inalienability) 3) สิทธิมนุษยชนไม่สามารถแยกเป็นส่วนๆ ว่าสิทธิใดมีความสำคัญกว่าอีกสิทธิหนึ่ง (Indivisibility) 4) ความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and Non-Discrimination) 5) การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation & Inclusion) และ 6) ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & The Rule of Law)

ภาคกันในเรื่องศักดิ์และสิทธิต่างมีเหตุผลและมโนธรรมและการปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ”¹⁵ หรือ “ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และจากการยุยงให้เกิดการเลือกปฏิบัติดังกล่าว”¹⁶ หรือ “ทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเต็มที่ ในอันที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและเที่ยงธรรมในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตน และการกระทำผิดอาญาใด ๆ ที่ตนถูกกล่าวหา”¹⁷ หรือ “บุคคลทุกคนซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณา โดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งตนได้รับหลักประกันทั้งหมดที่จำเป็นในการต่อสู้คดี”¹⁸ หรือ “บุคคลใดจะถูกถือว่ามีความผิดอันมีโทษทางอาญาใดๆ ด้วยเหตุผลที่ตนได้กระทำ หรือ ละเว้นการกระทำการใด ๆ ซึ่งกฎหมายของประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่มีการกระทำนั้นมิได้ระบุว่าเป็นความผิดทางอาญามีได้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่ใช้อยู่ในขณะที่การกระทำความผิดทางอาญานั้นเกิดขึ้นมิได้”¹⁹

แม้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ฯ จะไม่ได้ระบุถึงหลักประกันในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างชัดเจน แต่จากบทบัญญัติที่ยกมา ย่อมสามารถระบุได้ถึงเจตนารมณ์ที่จะสร้างหลักประกันแก่บุคคลทุกคนว่า หากเขาจะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าที่ไหนในโลก เขาต้องได้รับหลักประกันที่จะให้เขาสามารถต่อสู้คดีในเรื่องนั้นได้อย่างเต็มที่ และจะต้องได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ถูกต้องและเป็นธรรมตามข้อกล่าวหา ซึ่งเมื่อทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาคกันและความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกันแล้ว เพื่อให้ประชาชนได้รับความคุ้มครองในการเข้าต่อสู้คดี ดังนั้น เมื่อได้ศึกษาถึงปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ฯ แล้วจะเห็นได้ว่า สิทธิการมีทนายความช่วยเหลือคดีของผู้ต้องหา นั้น จะมีลักษณะเป็นข้อบังคับให้รัฐต้องกระทำการอันเป็นเรื่องในทางบวกหรือเรียกว่าในทางปฏิฐาน (Positive) สิทธิมนุษยชนประเภทนี้เป็นเรื่องที่ราษฎรไม่อาจใช้สิทธิได้เองแต่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากรัฐเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ สิทธิการมีทนายความโดยรัฐจัดหาให้ในคดีอาญาจึงเป็นสิทธิที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไป

นอกจากนี้ยังมีสิทธิตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง²⁰ มีข้อบทที่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา²¹ ได้แก่

1. บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

¹⁵ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 1

¹⁶ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 7

¹⁷ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 10

¹⁸ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 (1)

¹⁹ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 (2)

²⁰ ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีของสนธิสัญญานี้โดยการภาคยานุวัติเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2539 และมีผลบังคับใช้กับไทยเมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2540

²¹ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อบทที่ 1

2. ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต้นดังต่อไปนี้โดยเสมอภาค และมีสิทธิที่จะได้รับแจ้งโดยพลันซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและเหตุแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหา ในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้ สิทธิที่จะมีเวลา และได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดีและติดต่อกับทนายความที่ตนเลือกได้ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลจะได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ในกรณีใดๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน

2.1.3 แนวคิดการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทย กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม²² อธิบายคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ว่าเป็น สิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นคน เพื่อทำให้คนๆ นั้นมีชีวิตอยู่รอดได้และมีการพัฒนา โดยสิทธิมนุษยชนมี 2 ระดับ ดังต่อไปนี้

ระดับแรก

- สิทธิที่ติดตัวคนทุกคนมาแต่เกิด ไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้ อยู่เหนือกฎหมายและอำนาจใดๆ ของรัฐทุกรัฐ สิทธิเหล่านี้ ได้แก่ สิทธิในชีวิต ห้ามฆ่าหรือทำร้ายต่อชีวิต ห้ามการค้ามนุษย์ ห้ามทรมานอย่างโหดร้าย คนทุกคนมีสิทธิในความเชื่อมั่นหรือลัทธิทางศาสนา ทางการเมือง มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออกหรือการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

- สิทธิมนุษยชนเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายมารองรับสิทธิเหล่านี้ก็ดำรงอยู่ ซึ่งอย่างน้อยอยู่ในมโนธรรมสำนึกถึงบาป บุญคุณโทษที่อยู่ในตัวของแต่ละคน เช่น แม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าการฆ่าคนเป็นความผิดตามกฎหมาย แต่คนทุกคนมีสำนึกรู้ได้เองว่าการฆ่าคนนั้นเป็นสิ่งต้องห้าม เป็นบาปในทางศาสนา เป็นต้น

ระดับที่สอง

- สิทธิที่ต้องได้รับการรับรองในรูปของกฎหมายหรือต้องได้รับการคุ้มครองโดยรัฐบาล ได้แก่ การได้รับสัญชาติ การมีงานทำ การได้รับความคุ้มครองแรงงาน ความเสมอภาคของหญิงชาย สิทธิของเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และคนพิการ การได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การประกันการว่างงาน การได้รับบริการทางด้านสาธารณสุข การสามารถแสดงออกทางด้านวัฒนธรรมอย่างอิสระ สามารถได้รับความเพลิดเพลินจากศิลปะ วัฒนธรรมในกลุ่มของตน เป็นต้น

- สิทธิมนุษยชนระดับที่สองนี้ต้องเขียนรับรองไว้ในกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญหรือแนวนโยบายพื้นฐาน ของรัฐของแต่ละประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันว่าคนทุกคนที่อยู่ในรัฐนั้น จะได้รับความคุ้มครองชีวิตความเป็นอยู่ ให้มีความเหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์

²² กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 1. หน้า 1-2.

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มิใช่มุ่งหมายเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นโอกาสให้ผู้ต้องหาได้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองอีกด้วย เนื่องจากบุคคลทุกคนย่อมเสมอภาคและได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมาย²³

โดยเฉพาะ การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนายความเข้าร่วมรับฟังการสอบสวน ยังปรากฏในกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังต่อไปนี้

(ก) สิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนายความตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ประเทศไทยให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ โดยคุ้มครองให้ผู้ต้องหาสิทธิที่เรียกว่า “สิทธิในกระบวนการยุติธรรม” กล่าวโดยเฉพาะการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนายความโดยรัฐจัดหาให้ นั้น ปรากฏครั้งแรกในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 242 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว” ส่วนการรับรองให้มีทนายความอยู่ร่วมฟังการสอบสวนนั้น ปรากฏครั้งแรกในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 40 (7) บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว” อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 (ฉบับปัจจุบัน) จะไม่ได้บัญญัติถึงสิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนายความร่วมเข้าฟังการสอบสวนไว้โดยตรง แต่ในมาตรา 25 บัญญัติให้สิทธิแก่ประชาชนชาวไทยว่า “นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่ไม่ได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้ และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นนั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น” ซึ่งการให้สิทธิผู้ต้องหาในการมีทนายความเพื่อให้คำปรึกษาและเข้าร่วมรับฟังการสอบสวนนอกจากจะเคยรับรองในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ แล้ว หลักการดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 มาตรา 134/1 มาตรา 134/3 และ 134/4 โดยการให้สิทธิผู้ต้องหาพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว และในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือคดีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกิน 18 ปี ให้พนักงานสอบสวนต้องจัดหาทนายความเข้าร่วมฟังการสอบสวน หรือในคดีที่มีโทษจำคุกให้พนักงานสอบสวนสอบถามความประสงค์ของผู้ต้องหาว่าต้องการทนายความเข้าร่วมฟังการสอบสวนหรือไม่ ถ้าผู้ต้องหาต้องการ พนักงานสอบสวนต้องจัดหาทนายความให้

ดังนั้น เมื่อพิจารณารัฐธรรมนูญ มาตรา 25 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 มาตรา 134/1 มาตรา 134/3 และ 134/4 ผู้ต้องหาจึงยังคงมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐธรรมนูญให้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่โดยการมีทนายความเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายและ

²³ ลิขิต สมณวลตาต. (2548). การมีส่วนร่วมของทนายความในชั้นสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 11.

เข้าร่วมรับฟังการสอบสวนด้วย และเมื่อเป็นเช่นนั้นหากผู้ต้องหาถูกละเมิดสิทธิดังกล่าว ผู้ต้องหาสามารถใช้สิทธิทางศาลหรือยกเป็นข้อต่อสู้ในคดี รวมทั้งหากได้รับความเสียหายในกรณีนี้ ผู้ต้องหาสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติไว้อีกด้วย²⁴

(ข) สิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนายความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

สิทธิการมีทนายความถือเป็นสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาประการหนึ่งปรากฏครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2478 โดยได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173 ด้วยการให้ศาลจัดหาทนายความให้แก่จำเลยในชั้นพิจารณา โดยบัญญัติให้คดีอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป เรียกว่า คดีอุกฉกรรจ์ ถ้าจำเลยยากจนไม่มีทนายความของตนเองศาลจะตั้งทนายความให้²⁵ ก็แสดงให้เห็นว่า ในกฎหมายไทยได้ให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในคดีอาญา²⁶ ซึ่งต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปี พ.ศ. 2547 หลายประการ โดยได้ปรับปรุงหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนายความดังต่อไปนี้

(1) สิทธิของผู้ต้องหาในโอกาสแรก

สิทธิของผู้ต้องหาในโอกาสแรกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 เป็นผลมาจากการเรียกร้องสิทธิของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาและถูกจำกัดเสรีภาพโดยอำนาจรัฐ และเป็นครั้งแรกที่ให้การรับรองสิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขัง²⁷ โดยมีหลักการว่า ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุม และสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก และกำหนดหน้าที่ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหานั้นทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิที่จะให้ญาติหรือผู้ไว้วางใจทราบถึงการสูญเสียเสรีภาพ กล่าวคือ ตามกฎหมายในเบื้องต้นผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขังมี “สิทธิที่จะแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก” ซึ่งคำว่า “ญาติ” หมายถึง ญาติในครอบครัวของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา “ผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจ” เป็นเรื่องของบุคคลที่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาประสงค์จะพบ

²⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 วรรคสาม

²⁵ บทบัญญัติในเรื่องนี้ได้มีการปรับปรุงแก้ไขเรื่อยมา 3 ครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2527 ครั้งที่สอง พ.ศ. 2532 และครั้งที่สาม พ.ศ. 2539 และในมาตรา 134 ทวิ วรรคหนึ่ง บัญญัติไว้ว่า “ในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่า มีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้” วรรคสอง “การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่งให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงและให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลตามระเบียบของกระทรวงยุติธรรม”

²⁶ สุวัฒน์ อุตส่าห์พานิช. (2552). การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นเจ้าพนักงาน : ศึกษากระบวนการได้มาซึ่งถ้อยคำของบุคคลก่อนหรือหลังตกเป็นผู้ต้องหา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปริติ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

²⁷ แต่เดิมมีการให้สิทธิแต่เฉพาะจำเลยเท่านั้น

สิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร และ “การได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติ” กับ “การได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย” แสดงชัดถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนในการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ และโดยเฉพาะ “สิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว”²⁸ เพราะการพบหรือปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวก็เพื่อให้ทนายความได้รับทราบข้อเท็จจริงในคดีของตนเพื่อให้คดีได้เป็นไปด้วยความเป็นธรรม ซึ่งคำว่า “เป็นการเฉพาะตัว”²⁹ หมายถึง การพบโดยปราศจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปราศจากบุคคลฝ่ายรัฐ ประกอบกับ “สิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน” เนื่องจากการให้ทนายความหรือผู้ซึ่งไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำก็เพื่อการตรวจสอบการสอบสวนปากคำว่าได้กระทำไปโดยถูกต้องชอบด้วยกฎหมายและหลักการในการอำนวยความยุติธรรมที่รัฐต้องกระทำหรือไม่

การไม่แจ้งสิทธิตามมาตรา 7/1 มีผลตามกฎหมายอย่างไร เช่น กรณีพนักงานสอบสวนไม่ได้แจ้งสิทธิใด ๆ แก่ผู้ต้องหาเลย หรือในทางปฏิบัติอาจมีกรณีที่พนักงานสอบสวนไม่ได้แจ้งสิทธิแต่บันทึกลงไปว่าแจ้งสิทธิผู้ต้องหาแล้ว³⁰ เห็นว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติถึงผลของการไม่แจ้งสิทธิตามมาตรา 7/1 ว่าจะกระทบการดำเนินคดีอาญาอย่างไร กล่าวคือ หากไม่ได้แจ้งสิทธิในชั้นถูกจับกุมหรือเป็นผู้ต้องหาแล้ว ถ้อยคำที่ได้ให้ไว้ในการสอบสวนจะรับฟังได้หรือไม่ แต่เมื่อพิจารณาเจตนารมณ์ของผู้ร่างที่ต้องการให้มีการปฏิบัติตามบทบัญญัติในมาตรา 7/1 อย่างเคร่งครัดแล้ว กรณีน่าจะปรับตามมาตรา 226 เรื่องการรับฟังพยานหลักฐาน กล่าวคือ หากไม่มีการแจ้งสิทธิตามมาตรา 7/1 ต้องถือว่าเป็น “พยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบโดยประการอื่น”³¹

(2) สิทธิในการมีทนายความและหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการจัดหาทนายความให้กับผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน

ในชั้นสอบสวนผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำของตนเองได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 134/3 เป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับการรับรองสิทธิผู้ต้องหาตามมาตรา 7/1 วรรคหนึ่ง (2)³²

สำหรับหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการจัดหาทนายความเพื่อเข้าร่วมฟังการสอบสวนนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมในส่วนของการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความแก่ผู้ต้องหา โดยยกเลิกมาตรา 134 ทวิ เปลี่ยนเป็นมาตรา 134/1 แทน ซึ่งมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติซึ่งเดิมกำหนดให้เฉพาะผู้ต้องหาที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี ได้รับการช่วยเหลือด้านทนายความโดยรัฐจัดหาให้ เป็นการเพิ่มเติมว่า “ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตและในคดีที่มี

²⁸ สิทธิตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 7/1 หรือ “สิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว” นี้ ก็จัดว่าเป็น “สิทธิในการกระทำ” (aktives Recht/active right) ของผู้ต้องหาซึ่งสิทธิดังกล่าวเป็นทั้งสิทธิที่มีอยู่เดิมแล้วและสิทธิที่เกิดขึ้นใหม่ตามรัฐธรรมนูญนี้

²⁹ แต่เดิมมักใช้คำว่า “สองต่อสอง”

³⁰ สติชัย เล็งไธสง. (2549). คู่มือกฎหมายวิธีสบัญญัติ 3 (วิธีพิจารณาความอาญา). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร. หน้า 121.

³¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2559). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง). พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 63 – 66.

³² เพ็งอ้าง. หน้า 258.

โทษจำคุกก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนต้องถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้” เป็นการขยายความคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน

ผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับการจัดหาทนายความให้ คือ (1) ผู้ต้องหาในคดีมีอัตราโทษประหารชีวิตและไม่มีทนายความ (2) ผู้ต้องหาในคดีที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา และไม่มีทนายความ และ (3) ผู้ต้องหาในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ไม่มีทนายความ และต้องการให้รัฐจัดหาทนายความให้ โดยกฎหมายมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่จะได้รับการสอบสวนที่เป็นธรรม และอย่างน้อยสามารถหารือกับทนายความได้ ทนายความจึงมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการที่พนักงานสอบสวนจะถามคำให้การผู้ต้องหา ในฐานะเป็นผู้ที่ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างอำนาจรัฐคือพนักงานสอบสวนกับความเป็นธรรมในการสอบสวน

การกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในการสอบสวน คดีอาญา ให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรง และให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลตามระเบียบ ที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด ซึ่งสิทธิที่จะได้รับเงินรางวัลค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่นั้น เป็นไปตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2549 และระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่รัฐจัดหาให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2550³³

กรณีพนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติตามสิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนายความเข้าฟัง การสอบปากคำตามมาตรา 134/3 หรือปฏิเสธไม่ดำเนินการจัดหาทนายความ ตามมาตรา 134/1 ทั้งสองกรณีไม่ถึงขั้นทำให้การสอบสวนเสียไป แต่มีบทบังคับตามกฎหมาย (sanction) ตามมาตรา 134/4 ว่าถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการดำเนินการตามมาตรา 134/1 และ 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาไม่ได้³⁴

(3) พนักงานสอบสวนมีหน้าที่แจ้งสิทธิของผู้ต้องหาก่อนถามคำให้การ

การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนถามคำให้การถึงสิทธิ 2 ประการ ดังนี้ (1) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้³⁵ หรือที่เรียกว่า “สิทธิที่จะไม่ให้การ เป็นปฏิกิริยาต่อตนเอง” และ (2) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟัง การสอบปากคำตนได้หลังจากนั้น เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ให้จดคำให้การไว้³⁶

³³ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (2555). การส่งเสริมสิทธิผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนตามมาตรา 134/1. เข้าถึงเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561. เข้าถึงได้จาก <http://rlpd.go.th/rlpdnew/index.php/134-1>.

³⁴ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 30. หน้า 252 -258.

³⁵ หลักการนี้เป็น “สิทธิในทางกระทำ” (aktives Recht/active right) กล่าวคือ “สิทธิที่จะให้การ”(Aussagenrecht/ right to say) และยืนยันถึง “สิทธิในทางอยู่เฉย” (passives Recht/passive right) กล่าวคือ “สิทธิที่จะไม่ให้การ” (Nichtaussagenrecht/right to remain silent) ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้ก็เป็นสิทธิที่ได้บัญญัติไว้เดิมนั่นเอง

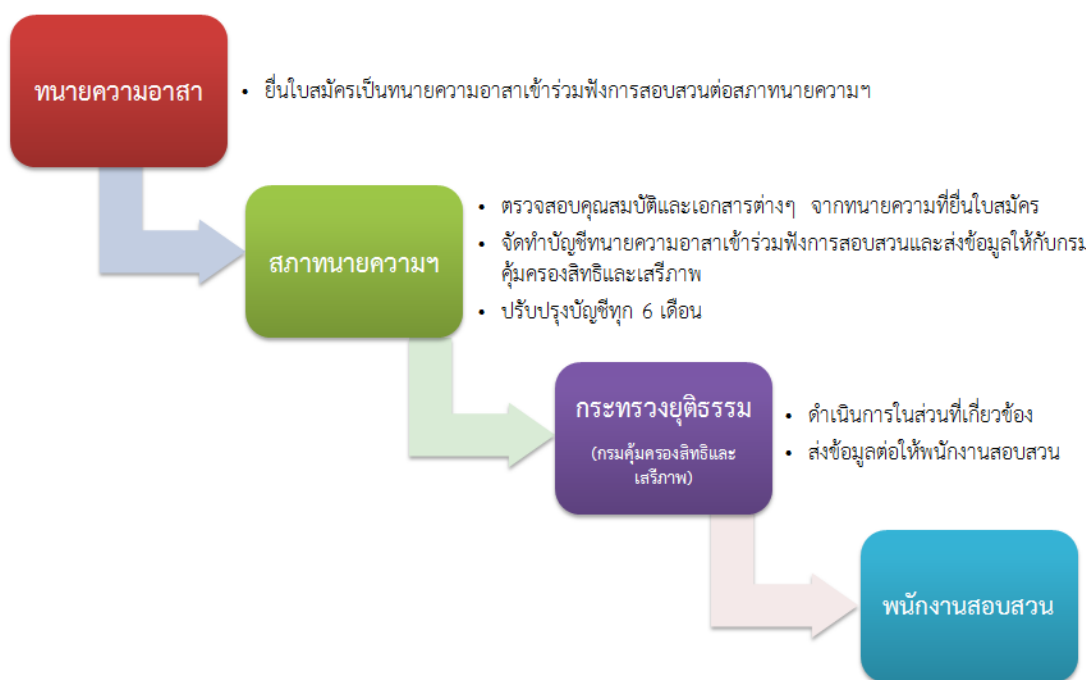
³⁶ หลักการนี้เป็น “สิทธิในทางกระทำ” (aktives Recht/active right) ที่เกิดขึ้นใหม่สืบเนื่องจากการปฏิรูป กระบวนการยุติธรรมเมื่อปี พ.ศ. 254029 และ “สิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดี” (Anwesenheitsrecht/ right to appear) ของทนายความในชั้นสอบสวนด้วยนี้คงจำกั้อยู่เฉพาะในการสอบปากคำผู้ต้องหาเท่านั้น

สิทธิของผู้ต้องหาตามหลักการนี้ เรียกว่า “สิทธิที่จะได้รับการแนะนำและตักเตือน” (Belehrungsrecht/warning right) โดยได้บัญญัติถึงผลของสิทธิที่จะได้รับการแนะนำและตักเตือนไว้ว่า เมื่อได้แจ้งสิทธิโดยถูกต้องแล้วคำให้การนั้นฟังเป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหาได้ แต่ในทางกลับกันหากไม่แจ้งสิทธิก็จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหานั้นไม่ได้ ผลของการไม่แจ้ง “สิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน” คือ จะใช้ถ้อยคำใด ๆ เป็นพยานหลักฐานยืนยันผู้ต้องหาไม่ได้ตามมาตรา 134/4 วรรคสาม

2.2 กระบวนการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนของประเทศไทย

ตามที่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 ในคดีที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีทนายความเข้าร่วมฟังการสอบสวนในคดีอาญานั้น ได้มีการประกาศใช้กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2549 ขึ้น โดยกำหนดให้ ผู้จัดหาทนายความ คือ พนักงานสอบสวน ผู้แทนกระทรวงยุติธรรม หรือผู้แทนสภาทนายความ แล้วแต่กรณี ซึ่งในระยะแรกสภาทนายความฯ เป็นหน่วยงานที่จัดทำบัญชีทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนให้กับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้จัดหาทนายความเข้าร่วมฟังการสอบสวน ซึ่งพนักงานสอบสวนจะจัดหาทนายความตามบัญชีทนายความดังกล่าว ต่อมา มีการเปลี่ยนแปลงให้สภาทนายความฯ เป็นผู้จัดหาทนายความเข้าร่วมรับฟังการสอบสวนแทน โดยพนักงานสอบสวนจะต้องมีหนังสือแจ้งมายังสภาทนายความฯ พร้อมกำหนดวัน เวลาที่จะทำการสอบสวนผู้ต้องหา เมื่อสภาทนายความฯ ได้รับหนังสือดังกล่าวแล้ว ก็จะดำเนินการจัดส่งทนายความอาสาเข้าร่วมรับฟังการสอบสวนตามวัน เวลาที่พนักงานสอบสวนแจ้งดังกล่าว

ต่อมาในปี พ.ศ. 2560 มีการจัดทำข้อตกลงระหว่างสภาทนายความฯ และกระทรวงยุติธรรม ร่วมกันปรับขั้นตอนการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา โดยให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการดังกล่าว ซึ่งปัจจุบันกระบวนการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนเริ่มต้นจาก ทนายความที่มีความประสงค์และมีคุณสมบัติครบตามที่สภาทนายความฯ กำหนด ยื่นใบสมัครต่อสภาทนายความฯ จากนั้นสภาทนายความฯ จะดำเนินการตรวจสอบคุณสมบัติ และจัดทำบัญชีทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนส่งให้กับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยสภาทนายความฯ จะมีการปรับปรุงบัญชีทุก 6 เดือน จากนั้นกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จะดำเนินการจัดส่งบัญชีทนายความอาสาที่สภาทนายความฯ จัดทำขึ้นไปยังพนักงานสอบสวน ดังรูปที่ 2-1

รูปที่ 2-1 ขั้นตอนการจัดทำและจัดส่งบัญชีทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนให้กับพนักงานสอบสวน

เมื่อพนักงานสอบสวนเริ่มดำเนินคดีแก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่จัดหาทนายความ ดังรูปที่ 2-2 ซึ่งเป็นไปตามของกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2549 ข้อ 6 ที่กำหนดไว้ว่า

“ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงยุติธรรมจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้สำหรับเขตท้องที่นั้น

ในกรณีที่ผู้ต้องหาปฏิเสธไม่รับทนายความที่พนักงานสอบสวนจัดหา หรือไม่มีทนายความในบัญชีเพียงพอที่จะจัดหาได้ ผู้ต้องหา หรือผู้ได้รับมอบหมายสามารถจัดหาทนายความเข้ามาในคดีเอง หรือร้องขอต่อกระทรวงยุติธรรม สถาปนายนามฯ ให้จัดหาทนายความก็ได้ โดยผู้แทนกระทรวงยุติธรรม หรือผู้แทนสถาปนายนามฯ อาจจัดหาทนายความที่เหมาะสมให้เข้าร่วมฟังการสอบสวนก็ได้”

หากทนายความอาสาปฏิเสธไม่รับเป็นทนายความ ตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2549 ข้อ 7 ที่กำหนดไว้ว่า

“ทนายความที่จัดหาให้ตามข้อ 6 อาจปฏิเสธไม่รับเป็นทนายความได้ใน กรณีดังต่อไปนี้

- (1) อยู่ในช่วงการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นทนายความของผู้ต้องหารายอื่น
- (2) เป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือมีเหตุผลพิเศษที่อาจทำให้ตนไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ หรือ
- (3) อยู่ห่างไกลโดยระยะทาง และไม่สามารถเดินทางมาปฏิบัติหน้าที่ได้ภายในเวลาอันสมควรหรืออาจทำให้เสียประโยชน์แก่ผู้ต้องหา”

ให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นผู้จัดหาทนายความปฏิบัติตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2549 ข้อ 8 ที่กำหนดไว้ว่า

“ถ้าทนายความที่จัดหาให้ปฏิเสธไม่รับเป็นทนายความ ให้ผู้จัดหาทนายความจัดหาทนายความในบัญชีลำดับถัดไปเป็นทนายความแทน ทั้งนี้ ให้ผู้จัดหาทนายความบันทึกเหตุที่ทนายความปฏิเสธไว้

ถ้าการปฏิเสธไม่มีเหตุตามข้อ 7 ให้ผู้จัดหาทนายความแจ้งไปยังสภาทนายความเพื่อประกอบการพิจารณานำชื่อทนายความดังกล่าวออกจากบัญชี และแจ้งให้ทนายความผู้นั้นทราบด้วย”

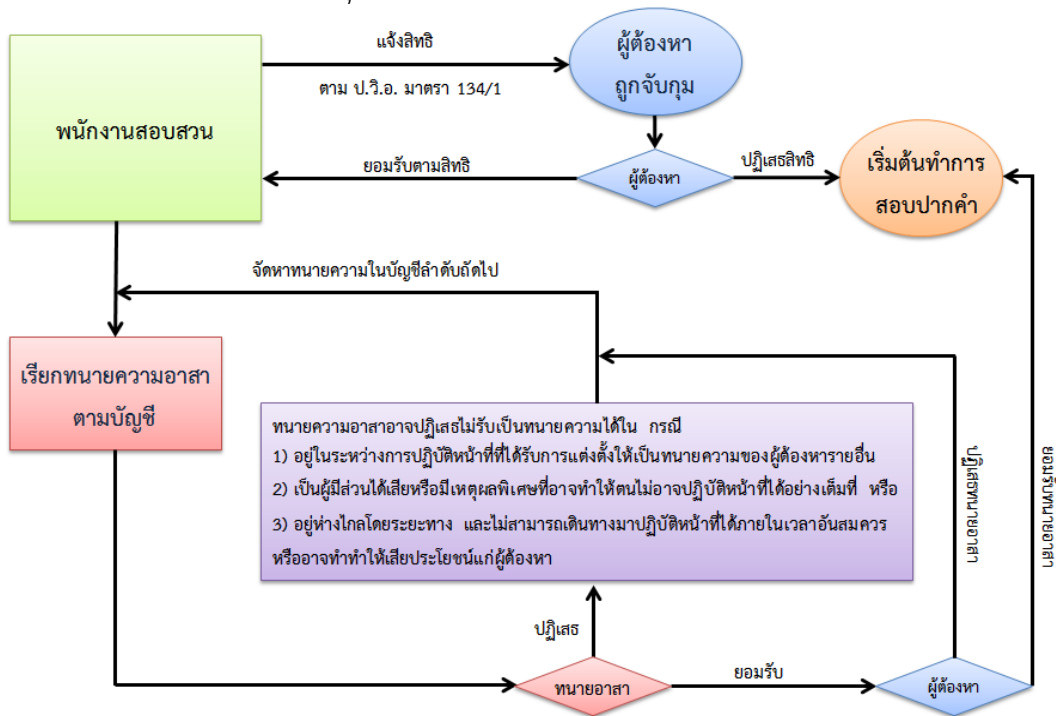
เมื่อพนักงานสอบสวนจัดหาทนายความอาสาให้แก่ผู้ต้องหาแล้ว กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2549 ข้อ 9 กำหนดไว้ว่า

“เมื่อมีการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาแล้ว จะจัดหาทนายความให้ใหม่ไม่ได้ เว้นแต่

(1) ทนายความตาย หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้
(2) ทนายความขอลอนตัวโดยมีเหตุอันสมควรที่ทำให้ทนายความไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ตามปกติ หรือ

(3) เมื่อผู้ต้องหาไม่พอใจเหตุอันสมควรที่จะขอลอนทนายความ

เมื่อมีเหตุตามวรรคหนึ่ง ให้จัดหาทนายความใหม่แก่ผู้ต้องหาโดยเร็ว และให้นำความในข้อ 6 ถึงข้อ 8 มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

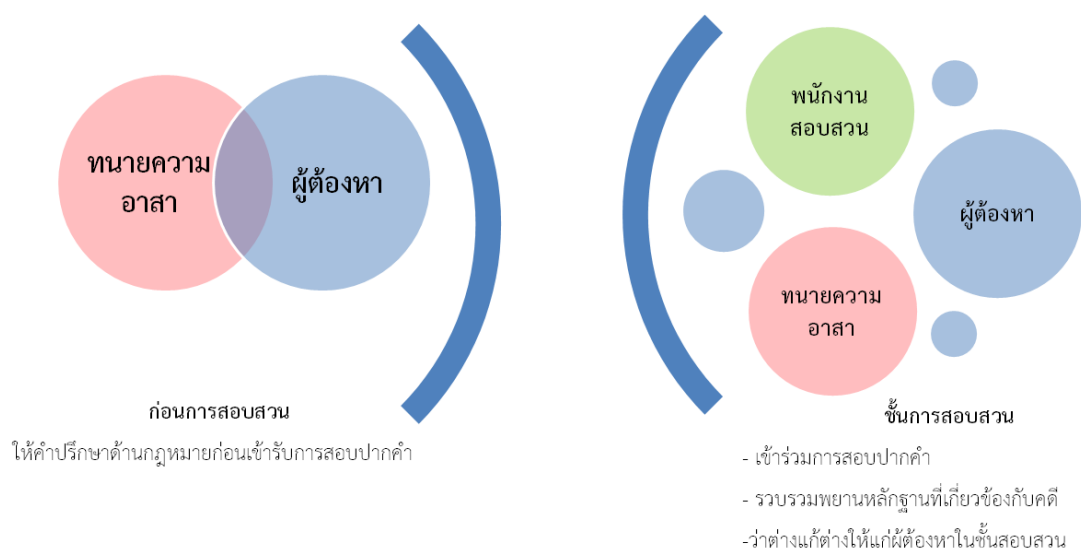

รูปที่ 2-2 ขั้นตอนการดำเนินการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนในคดีอาญา

เมื่อผู้ต้องหารับทราบความอาสาและทนายความรับเป็นทนายความอาสาให้แก่ผู้ต้องหา แล้วพนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวน โดยทนายความปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือทางกฎหมาย แก่ผู้ต้องหาตลอดระยะเวลาการสอบสวน มิใช่เพียงร่วมสอบปากคำ โดยมีหน้าที่สำคัญ ดังรูปที่ 2-3 คือ

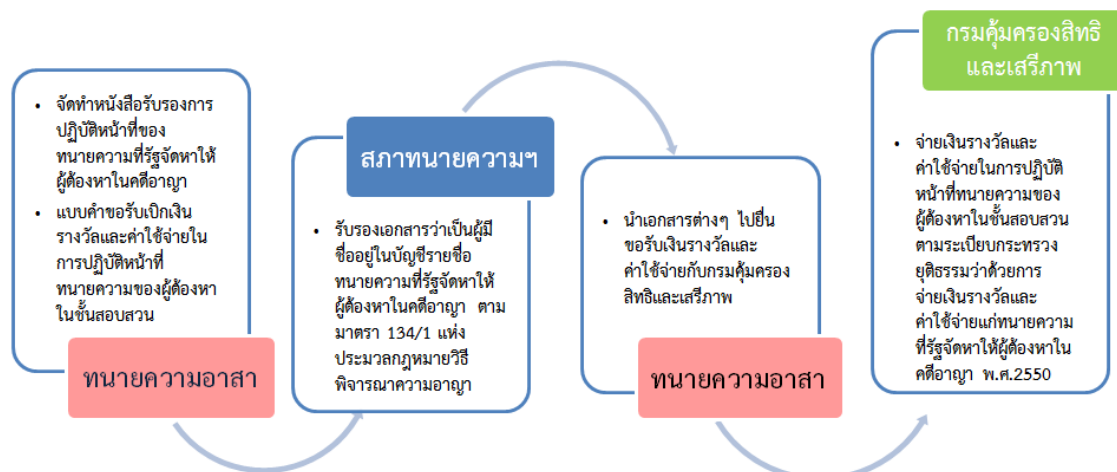
1. ให้คำปรึกษาด้านกฎหมายก่อนเข้ารับการสอบปากคำ
2. เข้าร่วมการสอบปากคำ
3. รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดี
4. ว่าต่างแก้ต่างให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน เช่นเดียวกับทนายความในคดีทั่วไป

ซึ่งเป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่าย แก่ทนายความที่รัฐจัดหาให้ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2550 ข้อ 6 ที่ระบุไว้ว่า “ทนายความมีหน้าที่ ว่าต่างแก้ต่างแก่ผู้ต้องหาเช่นเดียวกันกับทนายความในคดีทั่วไปรวมทั้งจะต้องเข้าร่วมการสอบปากคำ ในชั้นสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดี และให้คำแนะนำทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหา”

รูปที่ 2-3 หน้าที่ของทนายความอาสาในขั้นตอนการสอบสวน

เมื่อทนายความอาสดำเนินการเข้าร่วมฟังการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วในแต่ละคดี ทนายความอาสาจะดำเนินการจัดทำ หนังสือรับรองการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความที่รัฐจัดหาให้ ผู้ต้องหาในคดีอาญา, แบบคำขอรับเบิกเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติหน้าที่ทนายความของ ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่าย แก่ทนายความที่รัฐจัดหาให้ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2550 และเอกสารรับรองจากสภานายฯ ว่าเป็นผู้รับรองว่ามีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อทนายความที่รัฐจัดหาให้ผู้ต้องหาในคดีอาญา ตามมาตรา 134/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นำไปยื่นกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเพื่อใช้ในการ รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติหน้าที่ทนายความของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ดังรูปที่ 2-4 ต่อไป

รูปที่ 2-4 ขั้นตอนการขอรับเบิกเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติหน้าที่ทนายความของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฉมาพันธ์ พันธุ์รัตน์ธาดา³⁷ ได้ทำการศึกษา ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาศึกษากรณีทนายขอแรง ผลการศึกษาพบว่าตามบทบัญญัติแห่งราชอาณาจักร และกฎหมายพิจารณาความอาญาของต่างประเทศรวมทั้งประเทศไทย ผู้ถูกกล่าวหาผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 ในการที่ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ แต่ในต่างประเทศมีการกำหนดความเชี่ยวชาญเฉพาะคดี การจ่ายค่าตอบแทนทนายความขึ้นอยู่กับประเภทคดี ประสิทธิภาพในการว่าความ โดยแตกต่างจากทนายขอแรงของประเทศไทย ที่ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของทนายความขอแรง จึงเห็นสมควรแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญากรณีจัดหาให้มีทนายขอแรงเพื่อให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย

รุ่งนภา เอี่ยมศรี³⁸ ได้ทำการศึกษาเรื่องสิทธิผู้ต้องหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมายการจัดหาทนายความเพื่อช่วยเหลือสิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญา เป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะการจัดหาทนายความเป็นหลักประกันว่า ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะต่อสู้คดีความได้อย่างเต็มที่ โดยถือ “หลักอาวรุธเท่าเทียมกัน” กล่าวคือ เมื่อฝ่ายรัฐเป็นผู้เสียหายมีเจ้าพนักงานซึ่งรู้กฎหมาย ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาซึ่งตามปกติไม่รู้กฎหมายก็ควรมีทนายความซึ่งเป็นผู้รู้ทางกฎหมายคอยช่วยเหลือแนะนำ เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความเป็นธรรมมากที่สุด เพราะถ้าหากผู้ต้องหาถูกดำเนินคดีไปโดยปราศจากความยุติธรรม เช่น การรับสารภาพของผู้ต้องหาจนนำมาซึ่งการสูญเสียอิสรภาพหลายประการ ซึ่งผลที่ตามมาคือความล้มเหลวของกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สามารถนำผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษได้

³⁷ ฉมาพันธ์ พันธุ์รัตน์ธาดา. (2558). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ศึกษากรณีทนายขอแรง. การศึกษาค้นคว้าอิสระหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

³⁸ รุ่งนภา เอี่ยมศรี. (2558). สิทธิของผู้ต้องหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมาย. วิทยานิพนธ์หลักสูตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

พฤษภา เครือแสง และคณะ³⁹ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนากระบวนการสอบสวนคดีอาญาของไทย ผลการวิเคราะห์พบว่า การที่พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพียงลำพัง โดยไม่มีการถ่วงดุลอำนาจทำให้เป็นการเอื้อประโยชน์แก่เจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้นจึงต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีความรู้ด้านกฎหมายและการสอบสวนคดีอาญา ซึ่งต้องเป็นนักกฎหมาย และประกอบวิชาชีพทางกฎหมายที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้ช่วยพนักงานสอบสวน และแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้การสอบสวนทุกคดีต้องมีผู้ช่วยพนักงานสอบสวน กำหนดวิธีการสอบสวนในทุกขั้นตอนของการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน มีการลงชื่อเป็นผู้ช่วยพนักงานสอบสวนและกำหนดค่าตอบแทนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจและอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชน

2.4 แผนและยุทธศาสตร์สำคัญที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579)

ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ฉบับร่าง⁴⁰ ประกอบด้วย 6 กรอบยุทธศาสตร์ ทั้งนี้ มียุทธศาสตร์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาส และความเสมอภาคทางสังคม โดยมีแนวทางและประเด็นพัฒนาสำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ การเข้าถึงบริการทางสังคมอย่างทั่วถึง

ยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ โดยมีแนวทางและประเด็นพัฒนาสำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ การวางระบบบริหารงานราชการแบบบูรณาการ การยกระดับงานบริการประชาชนและการอำนวยความสะดวกของภาครัฐสู่ความเป็นเลิศ การปรับปรุงบทบาท ภารกิจ และโครงสร้างของหน่วยงานภาครัฐ การพัฒนาระบบบริหารจัดการกำลังคนและพัฒนาบุคลากรภาครัฐในการปฏิบัติราชการและมีความเป็นมืออาชีพ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับให้มีความชัดเจน ทันสมัย เป็นธรรม และสอดคล้องกับข้อบังคับสากลหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ

2.4.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)⁴¹ ประกอบด้วย 10 ยุทธศาสตร์ โดยมียุทธศาสตร์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา ดังนี้

³⁹ พฤษภา เครือแสง และรัชดาพร หวลอารมณ์. (2559). การพัฒนากระบวนการสอบสวนคดีอาญาของไทย. วารสารการบริหารท้องถิ่น 9(1).

⁴⁰ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2560). ร่างยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) [ม.ป.ท.].

⁴¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. [ม.ป.ท.]. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564. [ม.ป.ท.].

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมลดและความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยมีแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง คือ กระจายการให้บริการภาครัฐที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมและทั่วถึง

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบ และธรรมาภิบาลในสังคมไทย โดยมีแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง คือ ปรับปรุงโครงสร้างหน่วยงาน บทบาท ภารกิจ และคุณภาพบุคลากรภาครัฐ ให้มีความโปร่งใส ทันสมัย คล่องตัว มีขนาดที่เหมาะสม เกิดความคุ้มค่า ปรับปรุงกระบวนการงบประมาณ และสร้างกลไกในการติดตามตรวจสอบการเงิน การคลังภาครัฐ เพิ่มประสิทธิภาพและยกระดับการให้บริการสาธารณะให้ได้มาตรฐานสากล ปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้มีความทันสมัย เป็นธรรม และสอดคล้องกับข้อบังคับสากลหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ

2.4.3 แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2558-2561

แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2558-2561⁴² ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ โดยมียุทธศาสตร์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในการสอบสวน คดีอาญา ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาประสิทธิภาพระบบการให้บริการประชาชน ซึ่งกำหนดแนวทางการพัฒนางานด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและการอำนวยความสะดวกยุติธรรม โดยมีแนวทางการดำเนินงานสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้เรื่องกฎหมายและขั้นตอนกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งบทบาทภารกิจและขั้นตอนการให้บริการของหน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมแก่ประชาชนทั่วไป
- ขยายและปรับปรุงหน่วยงานบริการ โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาประยุกต์ใช้อย่างจริงจัง สนับสนุนเครื่องมืออุปกรณ์และค่าใช้จ่ายในการทำงานอย่างเพียงพอ
- คุ้มครองและช่วยเหลือประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ ผู้ยากจน ผู้เสียเปรียบ ในสังคม ผู้เสียหาย และเหยื่อ ให้สามารถเข้าถึงความเป็นธรรมได้ง่าย รวดเร็ว และหลากหลาย

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งกำหนดแนวทางการดำเนินงานสำคัญที่เกี่ยวข้อง โดยฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย ให้มีความรู้ ทักษะและจิตสำนึกในการปฏิบัติ หน้าที่อย่างถูกต้อง ตรงไปตรงมา รวมทั้งสนับสนุนอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมเพียงพอ ทั้งนี้ จะต้องต้องมีช่องทางให้ทุกภาคส่วนสามารถติดตาม ตรวจสอบและร้องเรียนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ได้ อย่างสะดวกและปลอดภัย และลงโทษเจ้าหน้าที่อย่างจริงจัง หากมีการละเว้นหรือปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

2.4.4 แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2556 -พ.ศ. 2561)

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2556 -พ.ศ. 2561)⁴³ กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย เป็น 3 หัวข้อ รวม 7 ประเด็น ดังนี้

⁴² สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. [ม.ป.ป.]. แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2558-2561. [ม.ป.ท.].

ยกระดับองค์การสู่ความเป็นเลิศ

1. การสร้างความเป็นเลิศในการให้บริการประชาชน โดยพัฒนางานบริการของส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐสู่ความเป็นเลิศ เพื่อให้ประชาชนมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการ โดยออกแบบการบริการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมมาใช้เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้บริการได้ง่ายและหลากหลายรูปแบบ เน้นการบริการเชิงรุกที่มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างภาครัฐและประชาชน การให้บริการแบบเบ็ดเสร็จอย่างแท้จริง พัฒนาระบบการจัดการข้อร้องเรียนให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งเสริมสร้างวัฒนธรรมการบริการที่เป็นเลิศ

2. การพัฒนาองค์การให้มีขีดสมรรถนะสูงและทันสมัย บุคลากรมีความเป็นมืออาชีพ โดยพัฒนาส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐสู่องค์การแห่งความเป็นเลิศ โดยเน้นการจัดโครงสร้างองค์การที่มีความทันสมัย กระทัดรัด มีรูปแบบเรียบง่าย (Simplicity) มีระบบการทำงานที่คล่องตัว รวดเร็ว ปรับเปลี่ยนกระบวนการขั้นตอนในการทำงาน เน้นการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity) พัฒนาขีดสมรรถนะของ บุคลากรในองค์การ เน้นการทำงานที่มีประสิทธิภาพ สร้างคุณค่าในการปฏิบัติภารกิจของรัฐ ประหยัดค่าใช้จ่าย ในการดำเนินงานต่าง ๆ และสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

3. การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารสินทรัพย์ของภาครัฐให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยวางระบบการบริหารจัดการสินทรัพย์ของราชการอย่างครบวงจร โดยคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ผูกมัด/ผูกพันติดตามมา (Ownership Cost) เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดหรือสร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างโอกาส และสร้างความมั่นคงตามฐานะเศรษฐกิจของประเทศ ลดความสูญเสียสิ้นเปลืองและเปล่าประโยชน์ รวมทั้งวางระบบและมาตรการที่จะมุ่งเน้นการบริหารสินทรัพย์ให้เกิดผลตอบแทนคุ้มค่า สามารถลดต้นทุนค่าใช้จ่ายโดยรวม มีต้นทุนที่ต่ำลงและลดความต้องการของสินทรัพย์ใหม่ที่ไม่จำเป็น

4. การวางระบบการบริหารงานราชการแบบบูรณาการ โดยส่งเสริมการทำงานร่วมกันภายในระบบราชการด้วยกันเองเพื่อแก้ปัญหาการแยกส่วนในการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงาน รวมถึงการวางระบบความสัมพันธ์และประสานความร่วมมือระหว่างราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ในรูปแบบของการประสานความร่วมมือที่หลากหลาย ภายใต้วัตถุประสงค์เดียวกัน คือ นำศักยภาพเฉพาะของแต่ละหน่วยงานมาสร้างคุณค่าให้กับงานตามเป้าหมายที่กำหนด เพื่อขับเคลื่อนนโยบาย/ยุทธศาสตร์ของประเทศและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

พัฒนาอย่างยั่งยืน

5. การส่งเสริมระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน โดยส่งเสริมให้หน่วยงานราชการทบทวนบทบาทและภารกิจของตนให้มีความเหมาะสม โดยให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน มุ่งเน้นการพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับภาคส่วนอื่น การถ่ายโอนภารกิจบางอย่างที่ภาครัฐไม่จำเป็นต้อง

⁴³ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2556). แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2556 -พ.ศ. 2561). กรุงเทพฯ: วิชั่น พรินท์ แอนด์ มีเดีย.

ดำเนินงานเองให้ภาคส่วนอื่น รวมทั้งการสร้างความร่วมมือหรือความเป็นภาคีหุ้นส่วน (Partnership) ระหว่างภาครัฐและภาคส่วนอื่น

6. การยกระดับความโปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยส่งเสริมและวางกลไกให้ส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและสร้างความโปร่งใสในการปฏิบัติราชการ รวมทั้งส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของทางราชการ ตลอดจนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และมาตรการในการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันให้บรรลุผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม

ก้าวสู่สากล

7. การสร้างความพร้อมของระบบราชการไทยเพื่อเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน โดยเตรียมความพร้อมของระบบราชการไทยเพื่อรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน รวมทั้งประสานพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกันในการส่งเสริมและยกระดับธรรมาภิบาลในภาครัฐของประเทศสมาชิกอาเซียน อันจะนำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางการเมือง และความเจริญผาสุกของสังคมร่วมกัน

2.4.5 แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2560-2564

แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2560-2564 (ฉบับร่าง)⁴⁴ วางแนวทางการยกระดับขีดความสามารถเชิงดิจิทัลของภาครัฐไทยสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการดำเนินการ 4 ประการ ได้แก่ การบูรณาการภาครัฐ (Government Integration) การดำเนินงานแบบอัจฉริยะ (Smart Operation) การให้บริการโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Citizen-centric Services) และการสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนไปสู่การเปลี่ยนแปลง (Driven Transformation)

ภายใต้แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2560-2564 ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ โดยมียุทธศาสตร์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1: การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยมีแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือที่เหมาะสมและตรงกับ ความต้องการรายบุคคลของผู้ด้อยโอกาส

ยุทธศาสตร์ที่ 4: การยกระดับประสิทธิภาพภาครัฐ โดยมีแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การบูรณาการและยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงานภาครัฐ ผ่านการเชื่อมโยงระบบจากหลายหน่วยงาน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถเชิงดิจิทัลภาครัฐในการบริหารจัดการ ด้านการเงินและการใช้จ่าย ด้านการจัดซื้อจัดจ้าง ด้านการบริหารสินทรัพย์ และด้านทรัพยากรมนุษย์และการจ่ายเงินเดือน เพื่อยกระดับการดำเนินงานภาครัฐ ให้สะดวก รวดเร็ว มีความโปร่งใส และเป็นการสนับสนุนการพัฒนาสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลโดยสมบูรณ์

⁴⁴ สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน). (2560). (ร่าง) แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพฯ : โบลลิเกอร์ แอนด์ คอมพานี (ประเทศไทย).

ยุทธศาสตร์ที่ 5: การบูรณาการและยกระดับโครงสร้างพื้นฐานรัฐบาลดิจิทัล โดยมีแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การบูรณาการการให้บริการภาครัฐผ่านการเชื่อมโยงระบบจากหลายหน่วยงาน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการให้บริการอิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐ ควบคู่ไปกับการยกระดับขีดความสามารถและทักษะเชิงดิจิทัลให้กับเจ้าหน้าที่ภาครัฐทุกระดับและทุกหน่วยงาน เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาหน่วยงานภาครัฐให้มุ่งสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลโดยสมบูรณ์

ทั้งนี้ ในแผนได้กล่าวถึง แนวโน้มเทคโนโลยีที่สำคัญต่อการพัฒนาเพื่อมุ่งไปสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล ได้แก่

- 1) Virtual Reality / Augmented Reality ใช้ในการจำลองภาพหรือสถานการณ์เหมือนจริง
- 2) Advanced Geographic Information System ใช้ในการบริหารจัดการข้อมูลในเชิงพื้นที่
- 3) Big Data เป็นการนำข้อมูล Big Data มาประมวล และใช้เป็นเครื่องมือในการคาดการณ์ และประเมินสภาพธุรกิจการให้บริการ โดยอาศัยเทคโนโลยี IoT และ Smart Machine เพื่อให้การวิเคราะห์และตอบสนองต่อผู้รับบริการเป็นแบบ real-time
- 4) Open Any Data เป็นการเปิดเผยข้อมูล (Open Data) ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้รับบริการ โดยปรับปรุงเว็บไซต์ และฐานข้อมูล เพื่อสร้างการเข้าถึงจากสาธารณะมากขึ้น และผลักดันให้เกิดการเชื่อมโยงข้อมูลที่เปิดเผยเหล่านั้นกับหน่วยงานทุกภาคส่วน
- 5) Smart Machines / Artificial Intelligence นำมาปรับใช้เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการ และตอบสนองการให้บริการอัตโนมัติ โดยระบบ Smart Machine จะพัฒนาขึ้น และสามารถประเมินปัญหา และจัดการสมมูลตลอดห่วงโซ่การบริการ
- 6) Cloud Computing นำมาปรับใช้ในการเก็บข้อมูล เพื่อลดความยุ่งยากในการติดตั้งระบบ ลดต้นทุนในการดูแลระบบ และต้นทุนสำหรับการสร้างเครือข่ายด้วยตนเอง
- 7) Cyber Security เป็นการคำนึงถึงความปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cyber Security) โดยจัดทำมาตรฐานความปลอดภัยทางไซเบอร์ ปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องให้ทันต่อเหตุการณ์ และมีความยืดหยุ่น อีกทั้งปรับเปลี่ยน Mindset ในการจัดการประเด็นด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์
- 8) Internet of Things (IoT) เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมให้ภาครัฐปรับเปลี่ยนรูปแบบบริการเป็นดิจิทัลมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกัน เทคโนโลยีดังกล่าวยังสนับสนุนภาครัฐในด้านต่างๆ
- 9) Block Chain / Distributed Ledger Technology เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการจัดเก็บข้อมูลและใช้ประโยชน์จากเครือข่ายเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และลดภาระการพึ่งพาคนกลางในการทำธุรกรรม ภายใต้ความปลอดภัยที่มีความน่าเชื่อถือ

2.4.6 แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศกระบวนการยุติธรรม ฉบับที่ 2 พ.ศ.2559-2562

แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศกระบวนการยุติธรรม ฉบับที่ 2 พ.ศ.2559-2562⁴⁵ ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

⁴⁵ สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. [ม.ป.ป.]. แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศกระบวนการยุติธรรม ฉบับที่ 2 พ.ศ.2559-2562. [ม.ป.ท.].

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาและบูรณาการข้อมูลสารสนเทศในกระบวนการยุติธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้หน่วยงานมีความพร้อมด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศพื้นฐานในการให้บริการ กระบวนการทำงานมีประสิทธิภาพ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสม ข้อมูลในระบบสารสนเทศมีความถูกต้องและครบถ้วนยิ่งขึ้น รวมทั้งผลักดันให้มีการใช้ทรัพยากรเทคโนโลยีเครือข่าย และการจัดการทรัพยากรแบบกลุ่มเมฆ (Cloud computing)

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศของกระบวนการยุติธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบการให้บริการหรือการทำงานในกระบวนการยุติธรรมที่เกิดจากการเชื่อมโยงและส่งต่อข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้ดีขึ้น สามารถดำเนินการได้แบบอัตโนมัติตามมาตรฐานสากล (Web Service) รวมถึงสังเคราะห์บริการใหม่หรือนวัตกรรมใหม่ในกระบวนการยุติธรรมที่เกิดจากบูรณาการบริการ และสารสนเทศจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งจัดทำระหว่าง 2 หน่วยงาน หรือหลายหน่วยงานเพื่อบริการหน่วยงานด้วยกันและแก่ประชาชน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ กระบวนการยุติธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริหารระดับสูงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (CIO) มีความรู้และทักษะเพียงพอต่อการบริหารจัดการ มีแนวคิดและเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาระบบการยุติธรรมด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศร่วมกัน บุคลากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพียงพอและเหมาะสมต่อการบริหารจัดการ มีความรู้ความสามารถเท่าทันเทคโนโลยีและมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนากฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับให้เอื้อต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกระบวนการยุติธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม มีทัศนคติหรือแนวคิดการพัฒนางานยุติธรรมด้วยการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ ในทำงานและเพื่อการให้บริการประชาชน พร้อมมีกลไกที่มีประสิทธิภาพการปรับปรุงกฎหมาย กฎหรือระเบียบที่นำไปสู่การสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการให้บริการหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและประชาชน

ทั้งนี้ โครงการหลักที่สำคัญเพื่อรองรับการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา คือ

- โครงการพัฒนาระบบบริการประชาชนผ่านอุปกรณ์พกพาเคลื่อนที่ เพื่อพัฒนาระบบการให้บริการประชาชนได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ในรูปแบบ Single Government

- โครงการพัฒนาศูนย์บริการข้อมูลกระบวนการยุติธรรมแบบอัตโนมัติตามมาตรฐานสากล National Single Window on Justice (NSWJ) ซึ่งเป็นการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลกระบวนการยุติธรรม (Data eXchange Center : DXC) ให้เป็นศูนย์บริการสืบค้นแลกเปลี่ยนข้อมูลและให้สามารถส่งผ่านข้อมูลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มั่นคง ปลอดภัยและเชื่อถือได้

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัย “การพัฒนามาตรการ จัดหา ทรัพยากร ความร่วมมือ การสอบสวน เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา” ได้ทำการศึกษาตามขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัย ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 รูปแบบของการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนามาตรการ จัดหา ทรัพยากร ความร่วมมือ การสอบสวน เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา” ในครั้งนี้เป็นการดำเนินการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้รูปแบบวิธีวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

1) การวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research)

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หนังสือ ตำรา บทความ วารสาร สิ่งพิมพ์ วิทยานิพนธ์ ผลงานวิจัย และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมาตรการการจัดหา ทรัพยากร ความร่วมมือ การสอบสวน เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา และนำไปสู่การพัฒนามาตรการ จัดหา ทรัพยากร ความร่วมมือ การสอบสวน เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา โดยข้อมูลที่ได้จะมาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 หน่วยงาน ได้แก่ สภานายความในพระบรมราชูปถัมภ์ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 หน่วยงาน และมีการกำหนดคุณลักษณะของตัวอย่าง ดังนี้

1) เป็นผู้บริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดหา ทรัพยากร ความร่วมมือ การสอบสวน เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา

2) เป็นผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดหา ทรัพยากร ความร่วมมือ การสอบสวน เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวนทั้งสิ้น 7 คน ได้แก่

- อนุกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านโครงการความอาสารและที่ปรึกษากฎหมายให้คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญา หรือความอาสาร จำนวน 1 คน

- เจ้าหน้าที่สภานายความฯ ที่รับผิดชอบการจัดทำรายชื่อความอาสาร จำนวน 1 คน

- หนายความอาสาที่เคยปฏิบัติงานในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา จำนวน 1 คน
- ผู้บริหารกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 2 คน
- เจ้าหน้าที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน
- พนักงานตำรวจชั้นผู้ใหญ่ จำนวน 1 คน
- พนักงานสอบสวน จำนวน 2 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ “การพัฒนามาตรการการจัดการ หนายความร่วมฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา” ซึ่งรายละเอียดของการสร้างแบบ สัมภาษณ์มีดังต่อไปนี้

การสร้างแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องโดยการศึกษารวบรวมจากแนวคิด ทฤษฎี หนังสือ ตำรา บทความ วารสาร สิ่งพิมพ์ วิทยานิพนธ์ ผลงานวิจัย และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- กำหนดขอบเขตและเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์จากสรุปข้อมูลที่ได้มาจากการทบทวน วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการศึกษา
- นำแนวคิดและทฤษฎี หนังสือ ตำรา บทความ วารสาร สิ่งพิมพ์ วิทยานิพนธ์ ผลงานวิจัย และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมมาสร้างแบบสอบถามตาม ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยมีเนื้อหาสาระครอบคลุมเนื้อหาเรื่องที่ต้องการจะศึกษา
- นำแนวคิดและทฤษฎีที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมมาพัฒนาสร้างแบบสัมภาษณ์ ตามระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยมีเนื้อหาสาระครอบคลุมเนื้อหาเรื่องที่ต้องการจะศึกษา

แบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาจะมีการนำประเด็นคำถามที่ใช้หาค่าความสอดคล้องระหว่าง ข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC : Index of Item-Objective Congruence) โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ/ ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ ดังรายนามต่อไปนี้

1. ผศ.พ.ต.ท.ดร.สฤณี สืบพงษ์ศิริ
2. อาจารย์ ดร.สุริยฉาย พลวัน
3. อาจารย์ ดร.นิธมน รัตนรัตน์

เพื่อให้แบบสอบถามมีความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) การตรวจสอบความตรง ตามเนื้อหา (Content Validity) จะใช้เกณฑ์การประเมินความสอดคล้อง (Index of consistency : IOC) โดยที่ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์อยู่ในช่วงระหว่าง 0.67 – 1 คะแนน ซึ่งถือว่าข้อคำถามมีค่าความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลต่อไปได้ รายละเอียดตาม ผผนวก ง.

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะดำเนินการโดยผู้เก็บรวบรวมข้อมูลได้ประชุมเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา เนื้อหาและวิธีการเก็บข้อมูล ทั้งนี้ มีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามอธิบายวัตถุประสงค์ของการศึกษาแก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ก่อนที่จะทำการสัมภาษณ์
2. ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ระหว่างนั้นผู้สัมภาษณ์จะต้องตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนให้เป็นไปตามประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์
3. รวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปประมวลและวิเคราะห์ผลต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว มีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นคำถามที่สร้างขึ้น นำเสนอในรูปแบบวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

3.6 การนำเสนอข้อมูล

1. นำเสนอผลการศึกษาวิจัยแก่ผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัย
2. นำเสนอผลการศึกษาวิจัยแก่ผู้บริหารกระทรวงยุติธรรม
3. จัดทำเล่มรายงานฉบับสมบูรณ์

บทที่ 4

ผลการศึกษา และอภิปรายผล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น สามารถแบ่งประเด็นผลการศึกษาและการอภิปรายผลได้ ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ปัญหาของการจัดหาทุนความอาสในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา

ในการวิเคราะห์ปัญหาจากข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดหาทุนความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน สามารถพิจารณาแยกประเด็นปัญหาได้ ดังต่อไปนี้

4.1.1 พนักงานสอบสวนมิได้จัดหาทุนความตามบัญชีรายชื่อทุนความอาสา

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า รัฐที่ใช้หลักนิติธรรมในการปกครองเป็นรัฐที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ไม่ใช่ปกครองโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง กฎหมายจึงมีผลบังคับใช้กับบุคคล ไม่มีบุคคลใดมีอภิสิทธิเหนือกฎหมาย ผู้ต้องหาในคดีอาญาเป็นบุคคลที่อยู่ภายใต้การใช้หลักนิติธรรมในการปกครอง ดังนั้น ผู้ต้องหาในคดีอาญาควรได้รับสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นไปตามหลักความเสมอภาค โดยส่วนใหญ่ผู้ต้องหาในคดีอาญามักอยู่ในฐานะผู้ยากไร้ ขาดความรู้ จึงยากที่จะมีโอกาสต่อสู้คดีอย่างยุติธรรม โดยผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะได้รับทุนความตามที่รัฐจัดหา เพื่อช่วยเหลือในทางกฎหมายในการต่อสู้คดีได้อย่างเท่าเทียมกันระหว่างรัฐกับผู้ต้องหาตามหลักอาวูรที่เท่าเทียมกัน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 แก้ไขในปี พ.ศ.2547 กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐในการจัดหาทุนความให้แก่ผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา ต่อมาประกาศใช้กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทุนความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2549 กำหนดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดหาทุนความเข้าร่วมฟังการสอบสวนมี 3 ส่วน คือ กระทรวงยุติธรรม สภานายความฯ และพนักงานสอบสวน ในระยะแรกสภานายความฯ เป็นผู้จัดทำบัญชีทุนความอาสาเข้าฟังการสอบสวน และพนักงานสอบสวนเป็นผู้จัดหาทุนความโดยจัดหาทุนความตามบัญชีที่สภานายความฯ จัดทำ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดหาทุนความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน ได้แก่ สภานายความฯ พนักงานสอบสวน และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพพบว่า

1) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์สภานายความฯ

จากการสัมภาษณ์พบว่าหลักเกณฑ์ของสภานายความฯ ในการจัดทำบัญชีรายชื่อทุนความอาสานั้น มีระเบียบคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ว่าด้วยการปฏิบัติงาน

ของทนายความอาสาให้คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2555 กำหนดคุณสมบัติทนายความอาสาไว้ ในข้อ 4 กำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสา

4.1 มีใบอนุญาตให้เป็นทนายความไม่น้อยกว่า 2 ปี นับแต่วันที่สภาทนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความหรือผ่านการฝึกอบรมตามที่คณะกรรมการโครงการกำหนด

4.2 เป็นผู้มีความประพฤติดีและมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความอาสา

4.3 เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายอาญาเป็นอย่างดี

4.4 ไม่อยู่ในระหว่างการถูกกล่าวหาและสอบสวนในคดีมรรยาททนายความ

4.5 ไม่เคยถูกสภาทนายความมีคำสั่งลงโทษตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 มาตรา 52 (1) (2) (3)

4.6 ได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นทนายความอาสา

สภาทนายความฯ ได้รับสมัครทนายความผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวเพื่อขึ้นบัญชีเป็นทนายความอาสา และจัดทำบัญชีทนายความอาสาขึ้น ต่อมาประมาณ ปี พ.ศ.2557 ได้มีการโอนงานในส่วนการจัดหาทนายความอาสามาให้สภาทนายความฯ เป็นผู้จัดหา กล่าวคือ เมื่อพนักงานสอบสวนต้องการทนายความเข้าร่วมฟังการสอบสวน จะมีหนังสือแจ้งมายังสภาทนายความฯ เพื่อขอให้จัดส่งทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนตามวัน เวลาที่พนักงานสอบสวนแจ้งมาดังกล่าว หลังจากนั้นสภาทนายความฯ จะเป็นผู้คัดเลือกจัดส่งทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนตามวัน เวลาที่พนักงานสอบสวนแจ้งมา โดยใช้วิธีคัดเลือกทนายความอาสาที่เหมาะสมกับประเภทคดี และอยู่ภายในเขตพื้นที่สถานีตำรวจที่ต้องการทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนดังกล่าวเป็นสำคัญ เพื่อให้ทนายความอาสาสามารถเข้าร่วมฟังการสอบสวนได้รวดเร็ว และจะจัดทนายความอาสา 1 คน ต่อ 1 คดี ในแต่ละวันที่จะต้องเข้าร่วมฟังการสอบสวน เช่น พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจแห่งหนึ่ง ร้องขอให้จัดส่งทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนในวันเดียวกันจำนวน 3 คดี สภาทนายความฯ จะจัดส่งทนายความไปเข้าร่วมฟังการสอบสวนจำนวน 3 คน โดยแบ่งเข้าร่วมฟังการสอบสวนคนละ 1 คดี และมีความพยายามให้ทนายความเข้าพบผู้ต้องหาเป็นการเฉพาะตัวเพื่อให้คำปรึกษาทางกฎหมายก่อนที่จะเริ่มการสอบสวน

หลายครั้งที่สภาทนายความฯ แจ้งทนายความอาสาตามลำดับบัญชีเข้าร่วมฟังการสอบสวน ทนายความอาสาบางคนไม่ยินยอมไปร่วมฟังการสอบสวนโดยอาจแจ้งปัญหาอุปสรรคให้เจ้าหน้าที่ทราบก่อนถึงเวลานัดเพียงเล็กน้อย ทำให้ในบางครั้งไม่สามารถจัดส่งทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนได้ตามตามระยะเวลาที่พนักงานสอบสวนกำหนด และทนายความอาสาบางคนมีความต้องการเข้าร่วมฟังการสอบสวนในคดีอาญา เพื่อจะทำความรู้จักกับเจ้าหน้าที่ตำรวจและมีเจตนาเพื่อขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจส่งคดีหรือแนะนำคดีให้ทนายความอาสาดังกล่าวต่อไปในอนาคต จึงมีการแลกเปลี่ยนกันในลักษณะให้ทนายความอาสาลงลายมือชื่อในเอกสารเพื่อแสดงว่าได้เข้าร่วมฟังการสอบสวน และไม่มีการให้คำปรึกษาในทางคดีแก่ผู้ต้องหาเพื่อให้รับทราบสิทธิในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาจริงแต่อย่างใด ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและไม่สามารถคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญาได้สมเจตนารมณ์ของกฎหมาย ผู้ต้องหาไม่สามารถตัดสินใจดำเนินคดีอาญาบนพื้นฐานข้อมูล และความรู้ทางกฎหมายที่เพียงพอได้

ต่อมาสภาพนายความฯ ได้เจรจากับกระทรวงยุติธรรม และตกลงให้สภาพนายความฯ ทำหน้าที่จัดทำบัญชีนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนส่งให้กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นตัวแทน และปรับปรุงบัญชีทุก 6 เดือน และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นผู้ดำเนินการตามกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2549 โดยจัดส่งบัญชีนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนไปให้พนักงานสอบสวน เพื่อให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้จัดหาทนายความอาสาตามบัญชีนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน ซึ่งตามกฎหมายกระทรวงฯ ข้อ 6 กำหนดให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความอาสาให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงยุติธรรมจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้สำหรับเขตท้องที่นั้น โดยเมื่อทนายความอาสาได้รับการติดต่อจากพนักงานสอบสวนและเข้าฟังการสอบสวนแล้ว ได้จัดทำเอกสารเพื่อขอรับเงินรางวัลจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยต้องจัดส่งเอกสารมาให้สภาพนายความฯ รับรองก่อนว่าเป็นทนายความอาสาที่มีชื่ออยู่ในบัญชีนายความอาสาจริง เมื่อสภาพนายความฯ รับรองแล้วทนายความอาสดังกล่าวจึงจะมารับเอกสารจากสภาพนายความฯ เพื่อไปยื่นขอรับเงินรางวัลจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพต่อไป

2) ข้อมูลการสัมภาษณ์ พนักงานสอบสวน

จากการสัมภาษณ์พบว่า ในระดับบริหารมีการประสานงานกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และสภาพนายความฯ เพื่อดำเนินการตามแนวทางการตกลงกันให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้จัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน โดยในกระบวนการสอบสวนผู้ต้องหาคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต วิธีปฏิบัติของพนักงานสอบสวนต้องสอบถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ และแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่าทางรัฐมีการจัดหาทนายความให้ เพื่อให้คำปรึกษาก่อนการสอบสวนคดี ถ้าผู้ต้องหาต้องการทนายความที่รัฐจัดทำให้ พนักงานสอบสวนจะติดต่อทนายความเข้ามาให้คำปรึกษาก่อนการสอบสวน

ในบางกรณีที่มีข้อจำกัดทางเวลาอาจทำให้ทนายความไม่ได้เข้าให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาก่อนการสอบสวน เนื่องด้วยอำนาจการควบคุมตัวผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนได้เพียง 48 ชั่วโมง ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวหน้าที่ของพนักงานสอบสวนไม่เพียงแต่เร่งทำการสอบปากคำในห้องสอบสวนเท่านั้น ต้องมีการนำผู้ต้องหาทำแผนประกอบคำรับสารภาพ ดังนั้นช่วงเวลาจึงมีจำกัดอย่างยิ่งเมื่อทนายความตามบัญชีรายชื่อไม่สามารถมาได้ทันเวลา พนักงานสอบสวนเจ้าของคดีอาจใช้วิธีจัดหาทนายความโดยติดต่อทนายความที่รู้จักกันมาเข้ารับฟังการสอบสวนแทน หรือติดต่อให้ทนายความที่รู้จักกันดังกล่าวมาช่วยลงลายมือชื่อในเอกสารบันทึกคำให้การของผู้ต้องหาเพื่อรับรองการเข้ารับฟังการสอบสวนในภายหลัง

3) ข้อมูลการสัมภาษณ์ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

จากการสัมภาษณ์พบว่า เดิมเมื่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 แก้ไขให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความเข้าร่วมฟังการสอบสวน และในปี พ.ศ.2549 มีการประกาศใช้กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2549 และในปี พ.ศ.2550 ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่รัฐจัดหาให้ผู้ต้องหา

ในคดีอาญา พ.ศ.2550 ซึ่งตามกฎหมายกระทรวงฯ กำหนดให้สหภาพนายความฯ เป็นหน่วยงานที่จัดทำบัญชีรายชื่อทนายความอาสาส่งให้แก่กระทรวงยุติธรรม ซึ่งกระทรวงยุติธรรมมอบหมายให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการแทน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพพยายามเจรจาและขอบัญชีรายชื่อทนายความอาสาจากสหภาพนายความฯ หลายครั้งหลายหน แต่สหภาพนายความฯ ไม่ส่งบัญชีรายชื่อทนายความอาสาให้แก่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยสหภาพนายความฯ ได้จัดทำบัญชีทนายความอาสาส่งให้กับพนักงานสอบสวน และพนักงานสอบสวนเป็นผู้จัดหาทนายความตามบัญชีดังกล่าว กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้ตรวจสอบและมอบหมายให้มหาวิทยาลัยมหิดลทำวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิแก่ผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญาอย่างมีประสิทธิภาพพบว่า พนักงานสอบสวนมักจะจัดหาทนายความอาสาตามความสะดวกของพนักงานสอบสวนเอง โดยทนายความที่มีรายชื่ออยู่ในบัญชีทนายความอาสาจะเบิกเงินรางวัลตอบแทนจากสหภาพนายความฯ ในบางกรณีที่ทนายความนั้นไม่มีชื่อในบัญชีทนายความอาสา จึงไม่สามารถเบิกเงินรางวัลจากสหภาพนายความฯ ได้ พนักงานสอบสวนจะเป็นผู้จ่ายเงินค่าตอบแทนให้กับทนายความนั้นเอง โดยพนักงานสอบสวนบางคนใช้เงินส่วนตัวจ่ายให้แก่ทนายความอาสา แต่สถานีตำรวจบางแห่งมีงบประมาณในการบริหารที่สามารถแบ่งจ่ายให้กับทนายความอาสาที่มาร่วมฟังการสอบสวนได้ ก็จะจัดเงินในส่วนดังกล่าวมาจ่ายเป็นค่าตอบแทนให้แก่ทนายความอาสาแทน

ต่อมาในปี พ.ศ.2560 กระทรวงยุติธรรม และสหภาพนายความฯ สามารถเจรจาจนเป็นผลสำเร็จ โดยสหภาพนายความฯ ตกลงส่งบัญชีทนายความอาสาฯ ให้กับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จัดส่งบัญชีทนายความอาสดังกล่าวให้กับกองบังคับการตำรวจนครบาล และกองบังคับการตำรวจภูธรในแต่ละจังหวัด เพื่อให้กองบังคับการตำรวจนครบาลในแต่ละแห่ง และกองบังคับการตำรวจภูธรแต่ละจังหวัดจัดส่งบัญชีทนายความดังกล่าวต่อไปให้พนักงานสอบสวน ภายใต้บังคับบัญชาของตนในแต่ละแห่งเอง เพื่อให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความตามบัญชีทนายความอาสดังกล่าวตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายกระทรวงฯ แต่การส่งบัญชีทนายความอาสาให้กับพนักงานสอบสวนในแต่ละแห่งได้รับทราบว่า บางแห่งก็ยังไม่ถึงมือพนักงานสอบสวน แต่มีหลายแห่งที่สถานีตำรวจนครบาลได้รับแล้ว แต่พนักงานสอบสวนไม่ให้ความสำคัญ ยังคงมีหนังสือแจ้งไปยังสหภาพนายความฯ ขอให้จัดส่งทนายความอาสาร่วมฟังการสอบสวนอยู่บ้าง หรือใช้วิธีจัดหาทนายความตามที่พนักงานสอบสวนแต่ละคนสะดวกอยู่ โดยกระบวนการดังกล่าวเริ่มต้นมาตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2560 ซึ่งสหภาพนายความฯ จัดส่งบัญชีทนายความอาสาให้ประมาณเดือนกรกฎาคม 2560 แต่ในระยะแรกผู้ปฏิบัติงานในแต่ละหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นทนายความ และพนักงานสอบสวนเอง ยังคงไม่ทราบการเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงาน พนักงานสอบสวนหลายแห่งจึงยังทำหนังสือขอให้สหภาพนายความฯ ส่งทนายความเข้าร่วมฟังการสอบสวนอยู่เช่นเดิม และทนายความอาสาก็ยังคงเบิกเงินรางวัลจากสหภาพนายความฯ เช่นเดิม ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนผ่าน ต่อมากรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพร่วมกับสหภาพนายความฯ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จัดอบรมทนายความ และพนักงานสอบสวนเพื่ออธิบายวิธีการจัดหาทนายความอาสา โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจัดอบรมโดยขอให้สถานีตำรวจแต่ละแห่งจัดส่งพนักงานสอบสวนเป็นตัวแทนของหน่วยงานแต่ละสถานีหน่วยงานละ 2 คน เข้าร่วมรับฟังการอบรม และให้กลับไปชี้แจงกับพนักงานสอบสวนคนอื่นต่อไป แต่เมื่อทำการอบรมดังกล่าวแล้ว ตัวแทนที่เข้าร่วมฟังการอบรมหลายคนก็ได้กลับไปถ่ายทอดวิธีปฏิบัติที่เปลี่ยนไปให้กับพนักงานสอบสวนคนอื่นต่อ ดังนั้น กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจึงอยู่ในช่วงพยายามทำความเข้าใจวิธีปฏิบัติงานให้กับบุคลากร

เวลานานหลายเดือน ในทางปฏิบัติจึงต้องเชื่อตามคำรับรองของสภานายความฯ ที่รับรอง
 นายความอาสาตามบัญชีรายชื่อ

สำหรับแนวทางการจัดหาทนายความอาสานั้น เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการของ
 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเห็นว่า หน้าที่การจัดหาทนายความอาสา ควรเป็นหน้าที่ของสภา
 ทนายความฯ จะเหมาะสมที่สุด เนื่องจากสภานายความฯ เป็นหน่วยงานที่จัดทำบัญชีรายชื่อ
 ทนายความอาสา และควบคุมวิชาชีพทนายความ ประกอบกับพนักงานสอบสวนจะได้มีความสะดวก
 ในการจัดหาทนายความอาสาโดยเมื่อต้องการทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน
 พนักงานสอบสวนสามารถแจ้งมายังสภานายความฯ เพื่อให้จัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟัง
 การสอบสวนได้เลย พนักงานสอบสวนจะได้เกิดความสะดวกไม่ต้องเป็นผู้ติดต่อจัดหาทนายความ
 อาสาเอง

ปัญหาพนักงานสอบสวนมิได้จัดหาทนายความตามบัญชีรายชื่อทนายความอาสา

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องพบว่า พนักงานสอบสวน
 บางส่วนมิได้จัดหาทนายความอาสาตามบัญชีรายชื่อทนายความอาสาด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ
 แต่โดยหลักใหญ่ก็เพื่อให้การสอบสวนเป็นไปโดยสะดวก แม้ว่ากรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็น
 หน่วยงานอนุมัติจ่ายเงินรางวัลให้ทนายความ จะกำหนดมาตรการจ่ายเงินรางวัลโดยเมื่อทนายความ
 อาสาเนาเอกสารมายื่นขอรับเงินรางวัลแล้ว จะนำมาตรวจสอบกับบัญชีทนายความอาสาที่สภา
 ทนายความฯ จัดส่งให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพก็ไม่สามารถตรวจสอบได้จริง เนื่องจากติดขัด
 ปัญหาการเบิกเงินรางวัลที่ต้องรอให้กระบวนการสอบสวนเสร็จสิ้นจนถึงชั้นพนักงานอัยการสั่งฟ้อง
 หรือไม่ฟ้องก่อนจึงจะสามารถขอรับเงินรางวัลได้ ทำให้ยากต่อการตรวจสอบว่าในการเข้าร่วมฟังการ
 สอบสวนตามเอกสารที่ทนายความอาสาขอเบิกมานั้นในวันเดียวกันมีการจัดหาทนายความอาสาใน
 ลำดับถัดไปอย่างไรหรือไม่ เพราะการเบิกเงินดังกล่าวมิได้เป็นไปตามวัน เวลาที่เข้าร่วมฟังการ
 สอบสวน ประกอบกับในการจัดหาทนายความอาสานั้น พนักงานสอบสวนจะบันทึกเหตุการณ์การไม่
 สามารถจัดหาทนายความอาสาตามบัญชีก่อนหน้าได้ไว้ จึงเป็นช่องว่างทำให้ไม่สามารถตรวจสอบได้
 ว่ามีการจัดหาทนายความอาสาตามบัญชีทนายความอาสาหรือไม่

4.1.2 ทนายความอาสาไม่ได้ให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ผู้ต้องหาในคดีอาญามีสิทธิในการมีทนายความ
 เนื่องด้วยเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ควรได้รับ ซึ่งเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ
 ของผู้ต้องหาหรือจำเลย การที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีทนายความให้การช่วยเหลือให้คำปรึกษา
 ด้านกฎหมาย ย่อมมีความเสียเปรียบในการต่อสู้คดีเป็นอย่างมาก รัฐจึงต้องจัดหาทนายความ
 ให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อให้ทั้งสองได้ต่อสู้กันอย่างเต็มที่ ตามหลักการมีอาวุธเท่าเทียมกัน
 เพราะถ้าหากผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อสู้คดีเองโดยไม่มีความรู้ด้านกฎหมายเลย ย่อมทำให้ไม่ได้รับ
 ความยุติธรรม เพราะแต่ละคนมีความสามารถในการต่อสู้คดี สภาพร่างกาย สภาพจิตใจ
 รวมถึงการศึกษาที่ไม่เท่ากันดังนั้นจึงต้องได้รับความช่วยเหลือจากรัฐเพื่อช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย
 ให้คำปรึกษา ให้ความรู้รวมถึงให้ความช่วยเหลือและแนะนำทางคดี

การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหากฎหมายวิธีพิจารณา์รับรองสิทธิไว้ในมาตรา 7/1 กล่าวคือ “สิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ที่จะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว” และ “สิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน” โดยเฉพาะตามมาตรา 134/4 กฎหมายบัญญัติบังคับให้พนักงานสอบสวนต้องแจ้งสิทธิในการมีทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ สิทธิดังกล่าวนี้นี้เรียกว่า สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำและดักเตือน โดยหลักการดังกล่าวมีสภาพบังคับว่าหากพนักงานสอบสวนไม่แจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหา ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การไว้ในชั้นสอบสวนไม่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันผู้ต้องหาได้

1) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และเอกสารจากสภาทนายความฯ

คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านโครงการทนายความอาสา และที่ปรึกษากฎหมายให้คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญาของสภาทนายความฯ เคยสำรวจประเด็นปัญหาในการปฏิบัติงานของทนายความอาสาที่เข้าร่วมฟังการสอบสวน ปรากฏพบปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนหลายประการ ในการประชุมคณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านโครงการทนายความอาสา และที่ปรึกษากฎหมายให้คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญาครั้งที่ 2/2560 เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2560 ได้สรุปปัญหาอุปสรรคสำคัญไว้ 3 ประการคือ

1. ทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนเมื่อไปถึงสถานที่ที่จะทำการสอบสวนหรือสถานีตำรวจ ทนายความไม่มีโอกาสได้พบผู้ต้องหาก่อนการสอบสวน ทำให้ไม่สามารถให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาก่อนได้

2. ทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนยังไม่ทราบว่ามียกขบวนหน้าที่ในการร่วมฟังการสอบสวนอย่างไรบ้าง บางคนเข้าใจว่ามีหน้าที่เป็นเพียงร่วมการรับฟังการสอบสวน ไม่มีสิทธิออกความเห็นใด ๆ ทั้งที่ความจริงมีการกำหนดหน้าที่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไว้หลายประการ

3. ทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนไม่ได้รับความร่วมมือจากพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติหน้าที่หลายประการ โดยได้มีการเสนอขอให้องค์กรสภาทนายความฯ เข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขระหว่างองค์กรแต่ยังไม่มีดำเนินการใด ๆ

ต่อมาเมื่อสภาทนายความฯ จัดทำบัญชีทนายความอาสาส่งให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจัดส่งบัญชีทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนไปให้พนักงานสอบสวน เพื่อให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้จัดหาทนายความอาสาตามบัญชีทนายความอาสา ซึ่งกฎกระทรวงฯ ข้อ 6 กำหนดให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความอาสาให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงยุติธรรมจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้สำหรับเขตท้องที่นั้น เมื่อทนายความอาสาได้รับการติดต่อจากพนักงานสอบสวนและเข้าฟังการสอบสวนแล้ว ได้จัดทำเอกสารเพื่อขอรับเงินรางวัลจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยต้องจัดส่งเอกสารมาให้สภาทนายความฯ รับรองก่อน เมื่อสภาทนายความฯ รับรองแล้ว ทนายความอาสดังกล่าวจึงจะมารับเอกสารจากสภาทนายความฯ เพื่อไปยื่นขอรับเงินรางวัลจากกรมคุ้มครองสิทธิต่อไป

ข้อมูลจากเอกสารการรับรองทนายความดังกล่าวพบว่า มีกรณีที่น่าจะทำให้เห็นว่า ทนายความที่เข้าร่วมฟังการสอบสวนไม่สามารถดำเนินการตามหน้าที่เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาได้

กล่าวคือ ปรากฏข้อมูลว่าในบางวันนายความอาสาเพียงคนเดียวต้องเข้ารับฟังการสอบสวนเป็นจำนวนรวม 5 คดี ผู้ต้องหาต่างคนกัน และเมื่อตรวจสอบระยะเวลาการสอบสวนปรากฏว่าเป็นเวลาที่ใกล้เคียงกัน จึงทำให้เชื่อได้ว่า นายความไม่ได้เข้าพบผู้ต้องหาเป็นการเฉพาะตัวเพื่อให้คำปรึกษาในข้อกฎหมายและลักษณะคดีต่าง ๆ ก่อน ทั้งที่ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่นายความที่รัฐจัดหาให้ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2550 ข้อ 6 กำหนดว่า “นายความมีหน้าที่ว่าต่างแก่ต่างแก่ผู้ต้องหาเช่นเดียวกับนายความในคดีทั่วไป รวมทั้งต้องเข้าร่วมการสอบปากคำในชั้นสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดี และให้คำแนะนำทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหา” เมื่อนายความไม่ได้เข้าพบเพื่อให้คำปรึกษากฎหมายแก่ผู้ต้องหาก่อนเริ่มการสอบสวน ย่อมทำให้ผู้ต้องหาไม่อาจทราบสิทธิของตน รูปคดี รวมทั้งข้อมูลทางกฎหมายในการตัดสินใจต่อสู้คดี

นอกจากกรณีดังกล่าวแล้ว ยังปรากฏข้อมูลว่านายความอาสาบางคนได้รับการติดต่อให้ไปฟังการสอบสวน ณ สถานที่เดียวกันจำนวนหลายคดี ในวันเดียวกัน และมีกรณีที่นายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนที่สถานีตำรวจนครบาลแห่งหนึ่งจำนวน 1 คดี เวลา 9.00 น. แต่ตามข้อมูลปรากฏนายความอาสาคนเดียวกันเข้าร่วมฟังการสอบสวนวัน และเวลาเดียวกันที่สถานีตำรวจอีกแห่งหนึ่งอีก 1 คดี นอกจากนี้ยังปรากฏข้อมูลในเวลาใกล้เคียงกันที่ทำให้เห็นว่านายความอาสดังกล่าวจะไม่สามารถเดินทางไปเข้าร่วมฟังการสอบสวนตามเวลาที่ระบุในเอกสารได้จริง เช่น ในเวลา 8.00 น. นายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนที่สถานีตำรวจนครบาลแห่งหนึ่ง แต่ต่อมาในวันเดียวกันเวลา 10.00 น. นายความอาสาคนเดียวกันนั้นเดินทางไปเข้าร่วมฟังการสอบสวนในอีกคดีหนึ่งในอีกสถานที่หนึ่ง ข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นที่เชื่อได้ว่านายความอาสาไม่มีโอกาสพบผู้ต้องหาก่อนเพื่อให้คำปรึกษาทางกฎหมาย และอาจไม่ได้เข้าร่วมฟังการสอบสวนจริง

2) ข้อมูลการสัมภาษณ์ พนักงานสอบสวน

การมีนายความอาสาเข้ารับฟังการสอบสวนเป็นประโยชน์ต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาได้จริง แต่ในบางกรณีที่มีข้อจำกัดทางเวลาอาจทำให้นายความไม่ได้เข้าให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหา เนื่องด้วยอำนาจการควบคุมตัวผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนได้เพียง 48 ชั่วโมง ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวหน้าที่ของพนักงานสอบสวนไม่เพียงแต่ทำการสอบปากคำในห้องสอบสวนเท่านั้น ต้องมีการนำผู้ต้องหาทำแผนประกอบคำรับสารภาพ ดังนั้นช่วงเวลาจึงมีจำกัดอย่างยิ่งเมื่อนายความตามบัญชีรายชื่อไม่สามารถมาได้ทันเวลา พนักงานสอบสวนเจ้าของคดีอาจมีการเรียกนายความที่มีความรู้จักกันมาเข้ารับฟังการสอบสวนแทนหรือบันทึกคำให้การของผู้ต้องหาและให้นายความอาสาลงลายมือชื่อเพื่อรับรองการเข้ารับฟังการสอบสวนในภายหลัง จึงควรมีการจัดให้นายความอาสาเข้าเวรร่วมกับพนักงานสอบสวนจะทำให้นายความอาสาให้คำปรึกษาด้านกฎหมายให้กับผู้ต้องหาได้

3) ข้อมูลการสัมภาษณ์ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

ในช่วงเวลาก่อนที่สภานายความฯ จะตกลงจัดทำบัญชีนายความอาสาส่งให้กระทรวงยุติธรรมนั้น พนักงานสอบสวนมักจะจัดหานายความอาสาตามความสะดวกของพนักงานสอบสวนเอง ต่อมาในปี พ.ศ.2560 กระทรวงยุติธรรม และสภานายความฯ สามารถเจรจาจนเป็นผลสำเร็จเมื่อสภานายความฯ จัดส่งบัญชีนายความอาสาฯ ให้กับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จัดส่งบัญชีนายความอาสาต่อให้พนักงานสอบสวน ยังมีพนักงานสอบสวน

หลายคนที่จัดหาทนายความอาสาตามความสะดวกของพนักงานสอบสวนนั่นเอง ทนายความอาสาบางคนเข้าร่วมฟังการสอบสวนในแต่ละวันจำนวนหลายคดี ทนายความอาสาบางคนไม่ได้เข้าร่วมฟังการสอบสวนจริง แต่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมีหน้าที่เพียงการตรวจสอบเอกสารและจ่ายเงินรางวัลให้กับทนายความอาสาเท่านั้น สำหรับการตรวจสอบข้อเท็จจริงว่าทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนจริงหรือไม่ ได้เข้าพบผู้ต้องหาเพื่อให้คำปรึกษากฎหมายก่อนเริ่มการสอบสวนจริงหรือไม่นั้น กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพไม่มีหน้าที่ และไม่มีบุคลากรที่จะสามารถตรวจสอบได้อย่างเพียงพอ จึงจำเป็นต้องให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รับรองมาเองว่าทนายความอาสานั้นได้เข้าร่วมฟังการสอบสวนจริงหรือไม่ และสภาทนายความฯ รับรองว่าเป็นทนายความอาสาตามบัญชีรายชื่อจริงหรือไม่ ส่วนกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมีหน้าที่เพียงจ่ายเงินรางวัลซึ่งเป็นกระบวนการสุดท้ายแล้ว ในส่วนการจ่ายเงินรางวัลนั้น ระดับบริหารกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้ข้อมูลว่า กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจะมาตรวจสอบอีกครั้งว่าทนายความอาสาที่เข้าร่วมฟังการสอบสวนนั้นถูกเรียกเข้าร่วมฟังการสอบสวนตามลำดับรายชื่อในบัญชีจริงหรือไม่ หากทนายความอาสาคนใดไม่ถูกเรียกตามบัญชีรายชื่อ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพก็จะไม่จ่ายเงินรางวัลให้กับทนายความที่ไม่ถูกเรียกตามบัญชีรายชื่อนั้น แต่ในส่วนระดับปฏิบัติการให้ข้อมูลว่า ตามเอกสารการรับเงินนั้นจะปรากฏทนายความอาสาที่เข้าร่วมฟังการสอบสวนไม่ถูกเรียกตามบัญชีรายชื่อ แต่พนักงานสอบสวนจะบันทึกหมายเหตุว่า ทนายความอาสาลำดับก่อนหน้าไม่สามารถมาร่วมฟังการสอบสวนได้ จึงต้องข้ามรายชื่อทนายความอาสดังกล่าว แต่เมื่อพิจารณาแล้วปรากฏว่าพนักงานสอบสวนยังคงจัดหาทนายความอาสาที่เป็นรายชื่อซ้ำกันเป็นจำนวนมาก

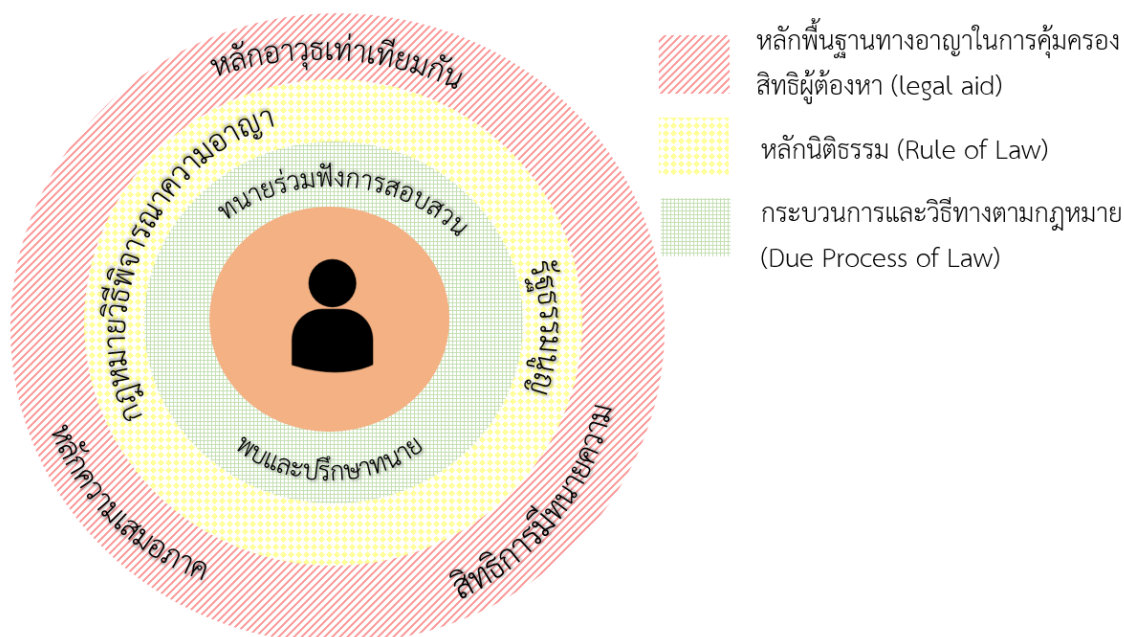
ปัญหาทนายความอาสาไม่ได้ให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน

จากการวิจัยเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังกล่าว กล่าวได้ว่าไม่มีหน่วยงานใดเป็นผู้รับผิดชอบตรวจสอบว่า ทนายความอาสาที่พนักงานสอบสวนจัดหานั้น ได้มีโอกาสพบผู้ต้องหาเพื่อให้คำปรึกษากฎหมาย แนะนำสิทธิของผู้ต้องหาก่อนที่จะเริ่มทำการสอบสวน ทำให้ผู้ต้องหาไม่ทราบว่าสิทธิของตนในการต่อสู้คดีอาญามีอะไรบ้าง และในการสอบสวนนั้น ทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนจริงหรือไม่ โดยบุคคลที่จะรับรองว่าทนายความอาสาปฏิบัติหน้าที่จริงหรือไม่นั้น ตามระเบียบปฏิบัติการเบิกเงินรางวัลของกระทรวงยุติธรรม และในวิธีปฏิบัติของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมอบหมายให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รับรอง เมื่อพนักงานสอบสวนซึ่งมีฐานะในลักษณะเป็นปฏิปักษ์กับผู้ต้องหาเป็นผู้จัดหา และรับรองการปฏิบัติงานของทนายความอาสาเอง ย่อมเป็นช่องทางเปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความอาสาที่ให้ความสะดวกต่อการสอบสวนเป็นสำคัญ และทนายความอาสานั้นไม่ได้เข้าพบผู้ต้องหาเพื่อให้คำปรึกษากฎหมาย แนะนำแนวทางการต่อสู้คดีแก่ผู้ต้องหาก่อน ซึ่งผู้ต้องหาส่วนใหญ่ที่ต้องการทนายความอาสาจะเป็นบุคคลที่มีฐานะยากจน ย่อมมีความรู้ทางกฎหมาย และความรู้ในวิธีการดำเนินคดีอาญาน้อย จึงตกอยู่ในฐานะที่ต้องเสียเปรียบในทางการดำเนินคดีเป็นอย่างมาก ไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะตัดสินใจดำเนินคดีไปในทางที่เกิดประโยชน์แก่ผู้ต้องหาสูงสุดได้

4.2 การพัฒนามาตรการการจัดหาทนายความร่วมฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา

จากการศึกษาวิจัยค้นพบปัญหาพนักงานสอบสวนมิได้จัดหาทนายความตามบัญชีรายชื่อทนายความอาสา และปัญหาทนายความอาสาไม่หาคำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา ดังกล่าวในข้อ 4.1 เริ่มต้นจากวิธีการจัดหาทนายความอาสา ซึ่งให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้จัดหาทนายความอาสาเอง พนักงานสอบสวนย่อมประสงค์ให้การสอบสวนเป็นไปโดยรวดเร็ว จึงมีโอกาสสูงที่พนักงานสอบสวนจะจัดหาทนายความไม่ว่าจะเป็นทนายความที่มีอยู่ในบัญชีรายชื่อทนายความอาสาที่สภาทนายความฯ จัดทำหรือไม่ก็ตาม โดยจัดหาทนายความที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ การสอบสวน แต่จะจัดหาทนายความที่อำนวยความสะดวกในการสอบสวนเป็นสำคัญ เป็นการจัดหาทนายความตามความสะดวกของพนักงานสอบสวน ส่งผลให้ทนายความอาสดังกล่าวไม่ให้ความเห็นหรือให้คำปรึกษากฎหมายในทางคดีแก่ผู้ต้องหาได้ อันเป็นการขัดต่อหลักอาวูรที่เท่าเทียมกัน และหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 กำหนดสิทธิผู้ต้องหาที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว และมาตรา 134/3 กำหนดให้ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาให้สามารถต่อสู้คดีได้อย่างมีความเสมอภาค และมีอาวูรที่เท่าเทียมกัน จึงจำเป็นต้องจัดให้ผู้ต้องหาได้มีทนายความในการขอรับคำปรึกษาทางกฎหมาย แนวทางการต่อสู้คดี เพื่อผู้ต้องหาจะสามารถตัดสินใจบนพื้นฐานที่ได้รับทราบข้อมูลอย่างเพียงพอว่าจะดำเนินคดีไปในแนวทางใด สิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหา จึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องจัดหาให้แก่ผู้ต้องหา ดังรูปที่ 4-1

รูปที่ 4-1 แสดงสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหา

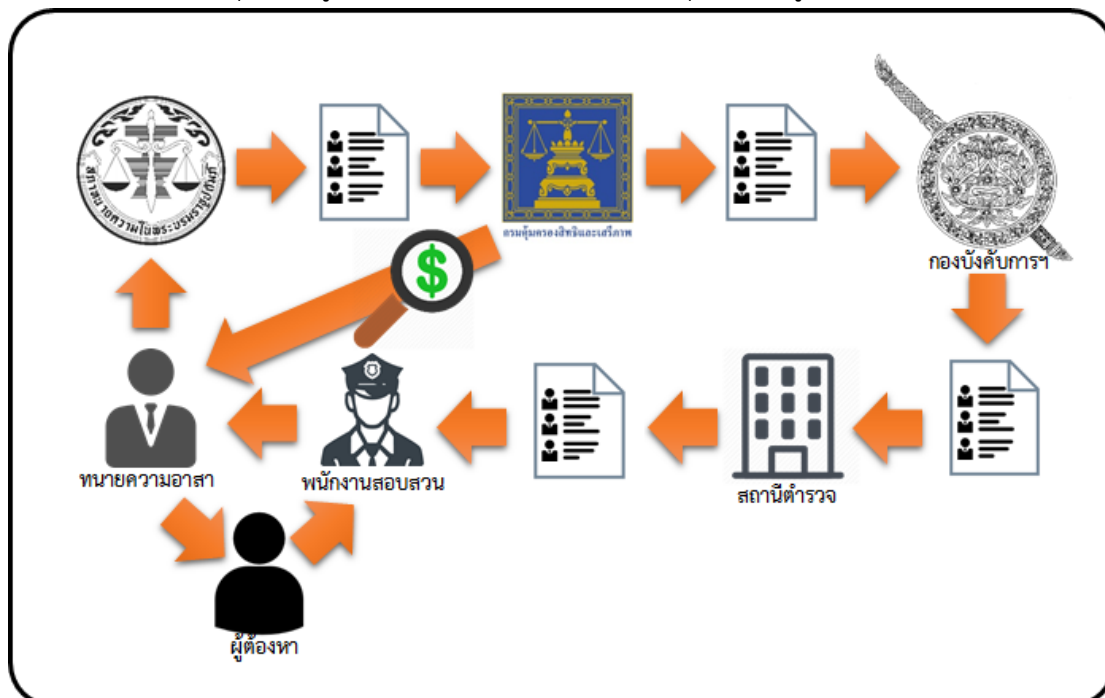
การปล่อยให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้จัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนด้วยตนเองย่อมเป็นการทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม และไม่สามารถคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาได้ เพราะพนักงานสอบสวนทำหน้าที่ในการสอบสวนผู้ต้องหา มีอำนาจหน้าที่ในลักษณะเป็นปฏิปักษ์กับผู้ต้องหา ตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติ ในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2549 กำหนดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนมี 3 หน่วยงาน คือ กระทรวงยุติธรรม สภานายความฯ และพนักงานสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนเป็นผู้ทำการสอบสวนเอง จึงไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้จัดหาทนายความอาสาให้แก่ผู้ต้องหาอีก ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว การจัดหาทนายความอาสาให้คำปรึกษาและร่วมฟังการสอบสวนไม่เป็นไปตามลำดับในบัญชี และทนายความไม่ได้ให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ซึ่งส่งผลให้ผู้ต้องหาเสียเปรียบในการดำเนินคดี จึงพัฒนามาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว เป็นมาตรการระยะสั้น และมาตรการระยะยาว ดังนี้

4.2.1 มาตรการระยะสั้น

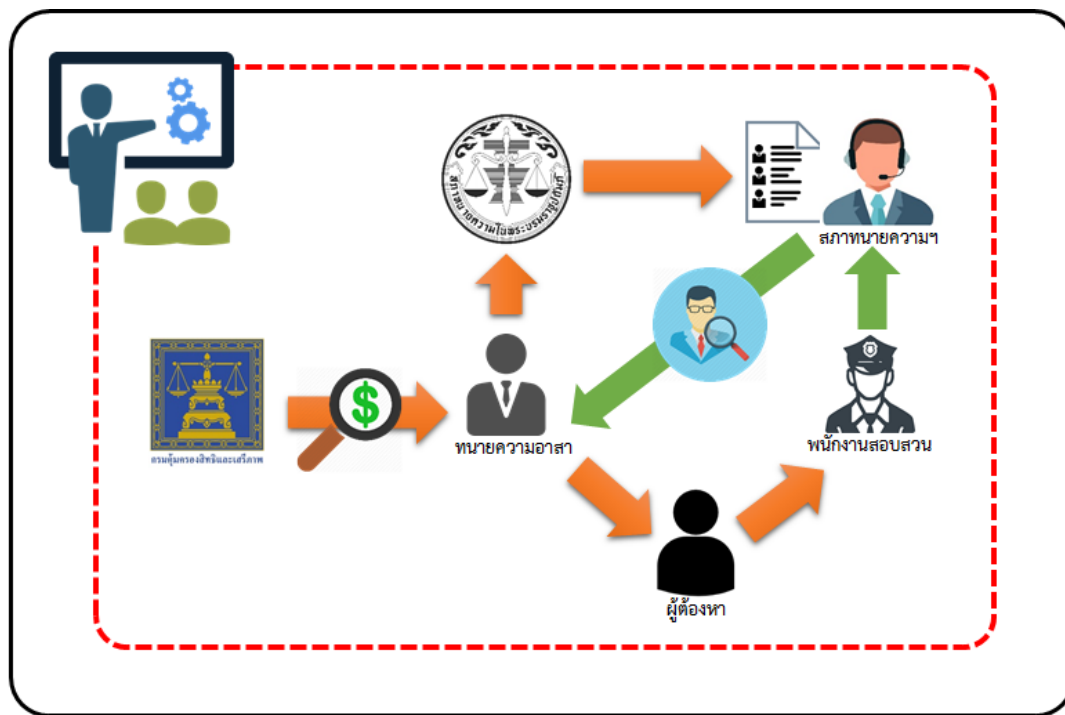
1) มาตรการปรับบทบาทให้สภานายความฯ เป็นผู้ทำหน้าที่จัดหาทนายความอาสา

เป็นการแก้ไขปัญหาโดยเร่งด่วน และเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ภายใต้กรอบกฎหมายที่มีอยู่ กล่าวคือ ตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติ ในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.2549 กำหนดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนมี 3 หน่วยงาน คือ กระทรวงยุติธรรม สภานายความฯ และพนักงานสอบสวน ซึ่งกระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็นผู้จ่ายเงินรางวัลให้กับทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน แต่มีใช้หน่วยงานที่จะสามารถพัฒนา ควบคุมมรรยาททางวิชาชีพทนายความได้ คงมีเพียงสภานายความฯ ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดทำบัญชีทนายความอาสา และเป็นหน่วยงานวิชาชีพอิสระที่ควบคุมการประกอบวิชาชีพทนายความ เป็นหน่วยงานที่เหมาะสมที่สุดที่จะเป็นผู้ควบคุมการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน ตามบัญชี โดยเมื่อพนักงานสอบสวนต้องการทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน ให้มีการแจ้งขอมายังสภานายความฯ โดยผ่านช่องทางการสื่อสารที่กำหนด เพื่อจัดส่งทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนตามวัน เวลา ที่พนักงานสอบสวนกำหนด โดยสภานายความฯ จัดหาทนายความอาสาที่มีชื่อในบัญชี ซึ่งคัดเลือกทนายความที่มีคุณสมบัติ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญเฉพาะประเภทคดีที่ผู้ต้องหาถูกดำเนินคดี ให้เข้าร่วมฟังการสอบสวน หากมีข้อขัดข้องในการจัดหาทนายความตามบัญชีดังกล่าว เช่น ทนายความปฏิเสธไม่ขอเข้าร่วมฟังการสอบสวน สภานายความฯ ซึ่งเป็นหน่วยงานจัดทำบัญชีทนายความอาสา และเป็นหน่วยงานวิชาชีพอิสระที่ควบคุมมรรยาทในการปฏิบัติงานของทนายความ ย่อมสามารถจัดหาทนายความอาสาคนอื่นทดแทนเข้าให้คำปรึกษาทางกฎหมายและเข้าร่วมฟังการสอบสวนได้ง่ายกว่าหน่วยงานอื่น หรือ ในกรณีผู้ต้องหาปฏิเสธไม่ให้ทนายความอาสดังกล่าวเข้าร่วมฟังการสอบสวน แต่ขอเปลี่ยนตัวทนายความอาสาคนอื่นไม่ว่าด้วยเหตุใดก็ตาม ก็ให้ร้องขอทนายความอาสาไปยังสภานายความฯ เพื่อให้สภานายความฯ จัดหาทนายความอาสาที่เหมาะสมเข้าร่วมฟังการสอบสวนทดแทนต่อไป ซึ่งสภานายความฯ จะเป็นหน่วยงานที่สามารถจัดหาทนายความอาสาคนอื่นทดแทนได้ง่าย

มาตรการนี้ นอกจากจะสามารถช่วยแก้ปัญหาพนักงานสอบสวนมิได้จัดหาทนายความตามบัญชีรายชื่อทนายความอาสา ยังเป็นการลดขั้นตอนและภาระงานการจัดส่งบัญชีรายชื่อทนายความอาสาของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ให้กับพนักงานสอบสวนในอีกทางหนึ่งด้วย จากกระบวนการปัจจุบัน ดังรูปที่ 4-2 เป็นกระบวนการปรับปรุงใหม่ ดังรูปที่ 4-3

รูปที่ 4-2 กระบวนการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนปัจจุบัน

มาตรการที่ 1

ปรับบทบาทให้สภานายความฯ เป็นผู้ทำหน้าที่จัดหานายความอาสา

มาตรการที่ 2

ตรวจสอบการทำหน้าที่ที่นายความอาสาให้คำปรึกษาทางกฎหมาย และร่วมฟัง การสอบสวน

มาตรการที่ 3

เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดหานายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน

รูปที่ 4-3 กระบวนการจัดหานายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนปรับปรุงใหม่ (มาตรการระยะสั้น)

2) มาตรการตรวจสอบการทำหน้าที่ที่นายความอาสาให้คำปรึกษาทางกฎหมาย และร่วมฟังการสอบสวน

ในระหว่างที่นายความทำหน้าที่ให้คำปรึกษาทางกฎหมายและเข้าร่วมฟังการสอบสวน ควรมีมาตรการตรวจสอบได้ว่านายความอาสาให้คำปรึกษาและเข้าร่วมฟังการสอบสวนจริงหรือไม่ โดยให้สภานายความฯ มีสิทธิในการตรวจสอบว่า นายความอาสาที่สภานายความฯ ส่งไปนั้น มีโอกาสเข้าพบผู้ต้องหาก่อนการสอบสวนหรือไม่ ให้คำปรึกษาทางกฎหมาย และในทางคดี ก่อนการสอบสวน รวมทั้งเข้าร่วมฟังการสอบสวนผู้ต้องหาจริงหรือไม่ โดยสภานายความฯ อาจส่งเจ้าหน้าที่ หรือบุคคลอื่นที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการบริหารงานด้านนายความอาสาเข้าสู่ตรวจการปฏิบัติงานของนายความอาสาในแต่ละครั้ง จะเป็นการช่วยลดปัญหาการให้ความคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญาได้ ดังรูปที่ 4-3

3) มาตรการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดหานายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน

ในส่วนของการแก้ปัญหาที่พบว่า การจัดหานายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน เมื่อไปถึงสถานที่ที่จะทำการสอบสวน หรือสถานีตำรวจ นายความอาสาไม่มีโอกาสได้พบผู้ต้องหา

ก่อนการสอบสวน ทำให้ไม่สามารถให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาได้ และนายความอาสาบางคนไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนว่าการเป็นนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนมีหน้าที่ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาอย่างไรบ้าง ประกอบกับพนักงานสอบสวนบางคนก็ยังไม่เข้าใจความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา ไม่เปิดโอกาสให้นายความเข้าพบผู้ต้องหาเพื่อให้คำปรึกษาเป็นการเฉพาะตัวก่อนในระหว่างควบคุมตัวก่อนการสอบสวน นั้น กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และสภานายความฯ ควรกำหนดแผนการเผยแพร่ความรู้ร่วมกันระหว่าง 3 หน่วยงาน โดยจัดให้มีการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน ไม่ว่าจะเป็นทนายความ พนักงานสอบสวน และเจ้าหน้าที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ให้เข้าใจบทบาทของพนักงานสอบสวน และทนายความในการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาว่า ทนายความมีหน้าที่ บทบาทอย่างไร และพนักงานสอบสวนต้องเปิดโอกาสให้นายความอาสาได้เข้าพบผู้ต้องหาก่อนเป็นการเฉพาะตัวเพื่อให้คำปรึกษาแนวทางคดีและข้อกฎหมายแก่ผู้ต้องหา ก่อนเริ่มต้นการสอบสวน มิใช่ให้นายความเข้าร่วมฟังการสอบสวนเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีบทบาทอื่นตามที่กฎหมายกำหนดคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา ดังรูปที่ 4-3

4.2.2 มาตรการระยะยาว

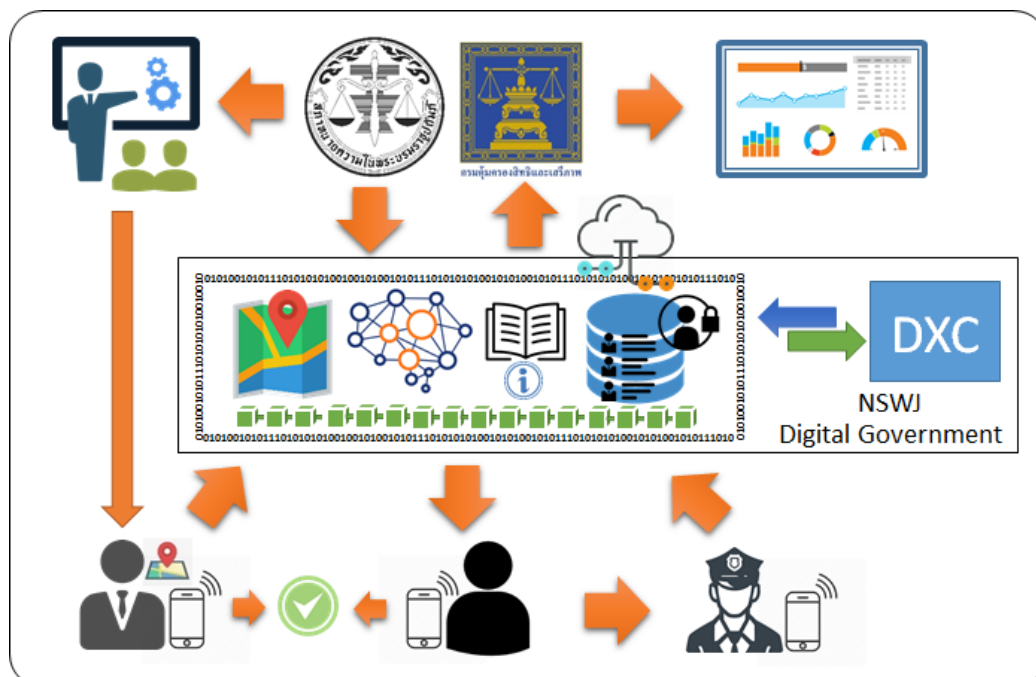
มาตรการออกแบบกระบวนการใหม่รองรับรัฐบาลดิจิทัล ด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี

เมื่อพิจารณาปัญหาพนักงานสอบสวนมิได้จัดหาทนายความตามบัญชีรายชื่อทนายความอาสา และปัญหาทนายความอาสาไม่ให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา ในข้อ 4.1 ร่วมกับกรอบทิศทางการดำเนินการตามแผนและยุทธศาสตร์สำคัญในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญาต่าง ๆ ในบทที่ 2 แล้ว จะเห็นได้ว่า จำเป็นต้องหามาตรการเพื่อสร้างโอกาสและความเป็นธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐโดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการให้บริการ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาเป็นรัฐบาลดิจิทัล ดังรูปที่ 4-4

รูปที่ 4-4 แสดงความเชื่อมโยงแผนและยุทธศาสตร์ โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีมุ่งสู่รัฐบาลดิจิทัล

โดยในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี มาช่วยในการจัดหาทนายความอาสา จะเป็นการออกแบบกระบวนการใหม่ รองรับรัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) ดังรูปที่ 4-5

รูปที่ 4-5 กระบวนการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน สำหรับมาตรการระยะยาว (ออกแบบกระบวนการใหม่รองรับรัฐบาลดิจิทัล)

กระบวนการใหม่เริ่มต้นด้วยการจัดให้มีศูนย์ข้อมูลกลาง (ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Open Any Data ร่วมกับ Cloud Computing) ที่แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงได้ตามสิทธิที่ตนพึงมี บนพื้นฐานการทำงานที่ลดภาระการพึ่งพาคนกลางในการทำธุรกรรมภายใต้ความปลอดภัยที่มีความน่าเชื่อถือ (ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Block Chain / Distributed Ledger Technology และ Cyber Security) ร่วมกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีต่างๆ เชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การปฏิบัติงานในการจัดหาทุนความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนให้แก่ผู้ต้องหาเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของการสภาพทุนความฯ จะมีบทบาทในการจัดทำบันทึกข้อมูลทุนความอาสาที่ผ่านการตรวจสอบคุณสมบัติ ในรูปแบบดิจิทัลไว้ในระบบฐานข้อมูลกลาง และทำหน้าที่ในการพัฒนาคุณภาพ ความสามารถของทุนความ

สำหรับบทบาท พนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เมื่อมีผู้ต้องหาอยู่ในความควบคุม จะแจ้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนผู้ต้องหาในคดี เพื่อขอทุนความอาสาผ่านอุปกรณ์พกพาเคลื่อนที่ซึ่งเชื่อมต่อศูนย์ข้อมูลกลางด้วยอินเทอร์เน็ต (ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Internet of Things (IoT)) ซึ่งระบบจะทำการตรวจสอบข้อมูลทุนความอาสาที่มีอยู่ และทำการวิเคราะห์จัดลำดับและกำหนดตัวทุนความอาสาสำหรับคดีนั้นโดยอัตโนมัติ (ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Smart Machines / Artificial Intelligence) โดยอาศัยข้อมูลพิกัดตำแหน่ง และสถานะความพร้อมปฏิบัติงาน (Online) ของทุนความอาสา (ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Advanced Geographic Information System) มาใช้ในการวิเคราะห์ด้วย โดยระบบจะแจ้งข้อมูลการจัดหาทุนความอาสาในคดีนั้นให้กับ ทุนความอาสา ผู้ต้องหา และพนักงานสอบสวน ผ่านอุปกรณ์พกพาเคลื่อนที่ซึ่งเชื่อมต่อศูนย์ข้อมูลกลางด้วยอินเทอร์เน็ต (ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Internet of Things (IoT)) ของแต่ละคน ซึ่งผู้ต้องหาและพนักงานสอบสวน จะทราบได้ตลอดเวลาว่าทุนความอาสาในคดีอยู่ที่ใด ในระหว่างที่ทุนความอาสากำลังเดินทางมาพบผู้ต้องหา และเมื่อทุนความอาสาเดินทางมาพบผู้ต้องหาที่สถานที่สอบสวนแล้ว ก็จะมีการยืนยันวันเวลาและสถานที่ ตลอดจนข้อมูลรายละเอียดของการพบและให้คำปรึกษาเฉพาะตัว และการร่วมฟังการสอบสวน ผ่านอุปกรณ์ดังกล่าว เพื่อประโยชน์ในการควบคุมตรวจสอบว่าทุนความอาสาเข้าพบผู้ต้องหาเป็นการเฉพาะตัวจริง และอยู่ร่วมในการฟังการสอบสวนผู้ต้องหาด้วยจริง

ทั้งนี้ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ นอกจากจะสามารถตรวจสอบ ข้อมูลทุนความอาสา และข้อมูลการปฏิบัติหน้าที่ของทุนความอาสา จากศูนย์ข้อมูลกลางดังกล่าว เพื่อจ่ายเงินรางวัลให้กับทุนความอาสาร่วมฟังการสอบสวนแล้ว ยังจะมีบทบาทเพิ่มเติม ในการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติในภาพรวม จากแหล่งข้อมูลในศูนย์ข้อมูลกลาง และที่เชื่อมมาจากศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลกระบวนการยุติธรรม (Data eXchange Center : DXC) ภายใต้ศูนย์บริการข้อมูลกระบวนการยุติธรรมแบบอัตโนมัติตามมาตรฐานสากล National Single Window on Justice (NSWJ) (ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Big Data) เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการวางทิศทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลาต่อไป

ในส่วนของผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ดูแลศูนย์ข้อมูลกลางนั้น ควรเป็นหน่วยงานที่ดูแลงานในภาพรวมของประเทศ โดยอาจเป็น กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานกิจการยุติธรรม หรือ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยพบว่าผู้ต้องหาในคดีอาญายังไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิได้อย่างเพียงพอและไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายโดยพบสภาพปัญหาของการจัดหาทนายความอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา ดังนี้

1. พนักงานสอบสวนมิได้จัดหาทนายความตามบัญชีรายชื่อทนายความอาสาที่สภาทนายความฯ จัดทำเนื่องจากพนักงานสอบสวนบางคนยังมิได้รับบัญชีรายชื่อทนายความอาสาและไม่ทราบระเบียบการจัดหาทนายความอาสา เนื่องจากยังขาดการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานเพื่อความร่วมมือ ในบางกรณีพนักงานสอบสวนจะใช้วิธีจัดหาทนายความที่ติดต่อกันเป็นประจำเพื่อความสะดวกในการสอบสวน ทนายความที่พนักงานสอบสวนจัดหาตามดังกล่าวจะเป็นบุคคลที่ให้ความร่วมมือกับพนักงานสอบสวนเพื่อประโยชน์บางประการ หรือในบางกรณีไม่ได้มาร่วมฟังการสอบสวนจริง แต่จะมาลงชื่อในเอกสารในภายหลัง

2. ทนายความอาสาไม่ได้ให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน มีสาเหตุมาจากทนายความอาสาผู้มีรายชื่อในบัญชีทนายความอาสาที่ได้รับการติดต่อจากพนักงานสอบสวนให้เข้าร่วมฟังการสอบสวนไม่เข้าพบผู้ต้องหาก่อนเพื่อให้คำแนะนำทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหา ตามข้อมูลของสภาทนายความฯ ปรากฏมีทนายความอาสาบางคนได้รับการติดต่อให้เข้าร่วมฟังการสอบสวนสถานที่แตกต่างกัน แต่เวลาเดียวกัน ต่างคดีกัน หรือในสถานที่เดียวกันหลายคดี บางครั้งมีจำนวนมากถึง 5 คดี ในเวลาเริ่มต้นการสอบสวนที่ใกล้เคียงกัน จึงเป็นไปได้ว่า ทนายความอาสดังกล่าวไม่มีโอกาสได้พบผู้ต้องหาเพื่อให้คำปรึกษากฎหมายก่อน หรือบางกรณีทนายความอาสาได้รับการติดต่อขอให้เข้าร่วมฟังการสอบสวนต่างสถานที่กันในเวลาใกล้เคียงกันที่ไม่น่าเชื่อว่าทนายความอาสดังกล่าวจะไม่สามารถเดินทางไปเข้าร่วมฟังการสอบสวนตามเวลาที่ระบุในเอกสารได้จริง นอกจากนี้ทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนบางคนยังไม่ทราบว่า มีบทบาทหน้าที่ในการร่วมฟังการสอบสวนอย่างไรบ้าง บางคนเข้าใจว่ามีหน้าที่เป็นเพียงร่วมการรับฟังการสอบสวน ไม่มีสิทธิออกความเห็นใด ๆ ทั้งที่ความจริงมีการกำหนดหน้าที่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไว้หลายประการ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัญหาการจัดหาทนายความเข้าร่วมฟังการสอบสวนดังกล่าว ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการพัฒนามาตรการจัดหาทนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน เพื่อเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยแบ่งเป็น มาตรการระยะสั้น และมาตรการระยะยาว ดังนี้

มาตรการระยะสั้น

เป็นการแก้ไขปัญหาโดยเร่งด่วนและเป็นไปได้อย่างรวดเร็วภายใต้กรอบกฎหมายที่มีอยู่ มีมาตรการแก้ไข จำนวน 3 มาตรการย่อย กล่าวคือ

1) มาตรการปรับบทบาทให้สหภาพนายความฯ เป็นผู้นำที่จัดหาสหภาพนายความอาสา

มาตรการนี้ให้เปลี่ยนผู้จัดหาสหภาพนายความอาสาจากพนักงานสอบสวนมาเป็นสหภาพนายความฯ เมื่อพนักงานสอบสวนต้องการสหภาพนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน ให้มีการแจ้งขอมายังสหภาพนายความฯ โดยผ่านช่องทางการสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว เพื่อจัดส่งสหภาพนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวนตามวัน เวลา ที่พนักงานสอบสวนกำหนด สหภาพนายความฯ จะสามารถจัดหาสหภาพนายความโดยคัดเลือกสหภาพนายความที่มีคุณสมบัติ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญเฉพาะคดีที่ผู้ต้องหาถูกดำเนินคดีได้ ให้เข้าร่วมฟังการสอบสวนต่อไป ซึ่งเป็นการลดขั้นตอนและภาระงานการจัดส่งบัญชีรายชื่อสหภาพนายความอาสา ให้กับพนักงานสอบสวนในอีกทางหนึ่งด้วย

2) มาตรการตรวจสอบการทำหน้าที่สหภาพนายความอาสาให้คำปรึกษาทางกฎหมายและร่วมฟังการสอบสวน

มาตรการนี้ให้สหภาพนายความฯ มีสิทธิในการตรวจสอบว่า สหภาพนายความอาสาที่สหภาพนายความฯ ส่งไปนั้น มีโอกาสเข้าพบผู้ต้องหา ก่อนการสอบสวนหรือไม่ ให้คำปรึกษาทางกฎหมาย และในทางคดีก่อนการสอบสวน รวมทั้งเข้าร่วมฟังการสอบสวนผู้ต้องหาจริงหรือไม่ โดยสหภาพนายความฯ อาจส่งเจ้าหน้าที่ หรือบุคคลอื่นที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการบริหารงานด้านสหภาพนายความอาสาเข้าสู่ตรวจการปฏิบัติงานของสหภาพนายความอาสาในแต่ละครั้ง จะเป็นการช่วยลดปัญหาการให้ความคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญาได้

3) มาตรการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดหาสหภาพนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน

มาตรการนี้เป็นการเผยแพร่ความรู้ร่วมกันระหว่าง 3 หน่วยงานคือ กระทรวงยุติธรรม สหภาพนายความฯ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในการจัดให้มีการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดหาสหภาพนายความอาสาเข้าร่วมฟังการสอบสวน ไม่ว่าจะเป็นสหภาพนายความ พนักงานสอบสวน และเจ้าหน้าที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ให้เข้าใจบทบาทของพนักงานสอบสวน และสหภาพนายความในการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาว่า สหภาพนายความมีหน้าที่บทบาทอย่างไร และพนักงานสอบสวนต้องเปิดโอกาสให้สหภาพนายความได้เข้าพบผู้ต้องหา ก่อนเป็นการเฉพาะตัว เพื่อให้คำปรึกษาแนวทางคดี และข้อกฎหมายแก่ผู้ต้องหา ก่อนเริ่มต้นการสอบสวน

มาตรการระยะยาว : มาตรการออกแบบกระบวนการใหม่รองรับรัฐบาลดิจิทัล ด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี

มาตรการนี้เป็นออกแบบกระบวนการใหม่ เพื่อรองรับรัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) โดยจัดให้มีศูนย์ข้อมูลกลาง (ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Open Any Data ร่วมกับ Cloud Computing) ที่แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงได้ตามสิทธิที่มี บนพื้นฐานการทำงานที่ลดภาระการพึ่งพาคนกลางในการทำธุรกรรม ภายใต้ความปลอดภัยที่มีความน่าเชื่อถือ (ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Block Chain / Distributed Ledger Technology และ Cyber Security) ร่วมกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีต่างๆ เชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

สภาพนายความฯ จะมีบทบาทในการจัดทำบันทึกข้อมูลนายความอาสาที่ผ่านการตรวจสอบคุณสมบัติ ในรูปแบบดิจิทัลไว้ในระบบฐานข้อมูลกลาง และทำหน้าที่ในการพัฒนาคุณภาพความสามารถของนายความ

พนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ สามารถขอทนายความอาสาผ่านอุปกรณ์พกพาเคลื่อนที่ซึ่งเชื่อมต่อศูนย์ข้อมูลกลางด้วยอินเทอร์เน็ต (ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Internet of Things (IoT)) ซึ่งระบบจะทำการตรวจสอบข้อมูลนายความอาสาที่มีอยู่ และทำการวิเคราะห์จัดลำดับและกำหนดตัวทนายความอาสาสำหรับคดีนั้นโดยอัตโนมัติ (ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Smart Machines / Artificial Intelligence) โดยอาศัยข้อมูลพิกัดตำแหน่ง และสถานะความพร้อมปฏิบัติงาน (Online) ของทนายความอาสา (ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Advanced Geographic Information System) โดยระบบจะแจ้งข้อมูลการจัดหาทนายความอาสาในคดีนั้นให้กับทนายความอาสา ผู้ต้องหา และพนักงานสอบสวน ผ่านอุปกรณ์พกพาเคลื่อนที่ซึ่งเชื่อมต่อศูนย์ข้อมูลกลางด้วยอินเทอร์เน็ต (ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Internet of Things (IoT)) ของแต่ละคน นอกจากนี้จะมีการยืนยันวันเวลาและสถานที่ ตลอดจนข้อมูลรายละเอียดของการพบและให้คำปรึกษาเฉพาะตัว และการร่วมฟังการสอบสวน ผ่านอุปกรณ์ดังกล่าวของผู้ต้องหา และทนายความอาสา เพื่อประโยชน์ในการควบคุมตรวจสอบว่าทนายความอาสาเข้าพบผู้ต้องหาเป็นการเฉพาะตัวจริง และอยู่ร่วมในการฟังการสอบสวนผู้ต้องหาด้วยจริง

สำหรับในส่วนกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ นอกจากจะสามารถตรวจสอบข้อมูลทนายความอาสา และข้อมูลการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความอาสา จากศูนย์ข้อมูลกลางดังกล่าว เพื่อจ่ายเงินรางวัลให้กับทนายความอาสาร่วมฟังการสอบสวนแล้ว ยังจะมีบทบาทเพิ่มเติมในการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติในภาพรวม จากแหล่งข้อมูลในศูนย์ข้อมูลกลาง และที่เชื่อมมาจาก DXC ภายใต้ NSWJ (ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Big Data) เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการวางทิศทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลาต่อไป

ในส่วนของผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ดูแลศูนย์ข้อมูลกลางนั้น ควรเป็นหน่วยงานที่ดูแลงานในภาพรวมของประเทศ โดยอาจเป็น กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานกิจการมยุติธรรม หรือ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

บรรณานุกรม

หนังสือ

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (2556). **บทวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์ และเชื่อมโยงเพื่อวางทิศทางแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2557-2561).** [ม.ป.ท.].

ธานี วรภัทร์. (2555). **หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร.** กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2557). **คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน.** กรุงเทพฯ: โครงการตำรา และเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรพจน์ วิชาสุตพิชญ์. (2539). **ข้อความคิดและหลักการพื้นฐานในกฎหมายมหาชน.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

สถิตย์ เล็งไธสง. (2549). **คู่มือกฎหมายวิธีสบัญญัติ 3 (วิธีพิจารณาความอาญา).** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2559). **ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง).** พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. [ม.ป.ป.]. **แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2558-2561.** [ม.ป.ท.].

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. [ม.ป.ป.]. **แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศ กระบวนการยุติธรรม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2559-2562.** [ม.ป.ท.].

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2560). **ร่างยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579)** [ม.ป.ท.].

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. [ม.ป.ป.]. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564.** [ม.ป.ท.].

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2556). **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2556 -พ.ศ. 2561).** กรุงเทพฯ: วิชั่น พรินท์ แอนด์ มีเดีย.

สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน). (2560). **(ร่าง) แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัล ของประเทศไทย พ.ศ. 2560-2564.** กรุงเทพฯ: โบลลิเกอร์ แอนด์ คอมพานี (ประเทศไทย).

บทความ

คณิต ณ นคร. (2558). **กรมอัยการ การปฏิรูปโครงสร้างและงาน.** วารสารอัยการ, 50(5).

ณรงค์ ใจหาญ. (2540.) **หลักประกันสิทธิของประชาชนในคดีอาญาใหม่ : ปัจจุบันและทศวรรษ (2540-2550).** บทบัญญัติ, 53(2).

พฤษภา เครือแสง และรัชดาพร หวลอารมณ์. (2559). การพัฒนากระบวนการสอบสวนคดีอาญาของไทย. วารสารการบริหารท้องถิ่น 9(1).

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2542, มิถุนายน). หลักความเสมอภาค. วารสารนิติศาสตร์. 30(2), 161.

วิทยานิพนธ์

ฉมาพันธ์ พันธุ์รัตน์ธาดา. (2558). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ศึกษากรณีทนายขอแรง. การศึกษาค้นคว้าอิสระหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ณัฐกาญจน์ ทองคำ. (2558). ความสามารถในการดำเนินคดีอาญา : การจัดหาทนายความโดยรัฐให้จำเลยในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

รุ่งนภา เอี่ยมศรี. (2558). สิทธิของผู้ต้องหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมาย. วิทยานิพนธ์หลักสูตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ลิขิต สมนวลดาด. (2548). การมีส่วนร่วมของทนายความในชั้นสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สรพรเพชญ ชัยจินดา. (2549). สิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร. วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

สุวัฒน์ อุตส่าห์พานิช. (2552). การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นเจ้าพนักงาน : ศึกษากระบวนการได้มาซึ่งถ้อยคำของบุคคลก่อนหรือหลังตกเป็นผู้ต้องหา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

กฎหมายและระเบียบต่าง ๆ

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549
- ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่รัฐจัดหาให้ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2550
- ระเบียบคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายว่าด้วยการปฏิบัติงานของทนายความอาสาให้คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2555

- ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR)
- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง International Covenant on Civil and Political Rights) หรือ ICCPR

เว็บไซต์

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (2555). การส่งเสริมสิทธิผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ตามมาตรา 134/1. เข้าถึงเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561. เข้าถึงได้จาก <http://rlpd.go.th/rlpdnew/index.php/134-1>.

ภาคผนวก

ผนวก ก. แบบสัมภาษณ์ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ)

แบบสัมภาษณ์
(สำนักงานตำรวจแห่งชาติ)

การศึกษาวิจัย

“การพัฒนามาตรการการจัดหาทรัพยากรความร่วมมือเพื่อการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา”

ประเด็นคำถาม

1) ในทางปฏิบัติ ขั้นตอน กระบวนการทำงานในการจัดหาทรัพยากรอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2) ท่านคิดว่าการจัดหาทรัพยากรอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหามีปัญหาหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

3) ท่านคิดว่าการปฏิบัติหน้าที่ของทนายอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหามีปัญหาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

4) ท่านมีแนวทางการพัฒนามาตรการการจัดหาทรัพยากรอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างไร

- ด้านขั้นตอน กระบวนการ

.....

.....

.....

.....

- ด้านการจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ องค์กร

.....

.....

.....

.....

- ด้านการประสานงาน

.....

.....

.....

.....

5) ข้อเสนอแนะ

- เจริญนโยบาย

.....

.....

.....

.....

- เจริญปฏิบัติการ

.....

.....

.....

.....

- ด้านเทคโนโลยี

.....

.....

.....

.....

- ด้านอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ

ผนวก ข. แบบสัมภาษณ์ (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ)

แบบสัมภาษณ์
(กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ)

การศึกษาวิจัย

“การพัฒนามาตรการการจัดหาทนายความร่วมฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา”

ประเด็นคำถาม

1) ในทางปฏิบัติ ขั้นตอน กระบวนการทำงานเกี่ยวกับการรับส่งบัญชีรายชื่อจากสภาทนายความฯ ให้แก่สำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2) ท่านคิดว่าการดำเนินงานมีปัญหาเกี่ยวกับการรับส่งบัญชีรายชื่อจากสภาทนายความฯ ให้แก่สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีปัญหาหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

3) ท่านคิดว่าการปฏิบัติหน้าที่ของทนายอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหามีปัญหาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

4) ท่านเคยได้รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการจัดหาทนายความเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

5) ท่านมีแนวทางการพัฒนามาตรการจัดหาทุนความอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างไร

- ด้านขั้นตอน กระบวนการ

.....

.....

.....

- ด้านการจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ องค์กร

.....

.....

.....

- ด้านการประสานงาน

.....

.....

.....

6) ข้อเสนอแนะ

- เิงนโยบาย

.....

.....

.....

- เิงปฏิบัติการ

.....

.....

.....

- ด้านเทคโนโลยี

.....

.....

.....

- ด้านอื่น ๆ

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ

ผนวก ค. แบบสัมภาษณ์ (สภานายความในพระบรมราชูปถัมภ์)

แบบสัมภาษณ์

(สภานายความในพระบรมราชูปถัมภ์)

การศึกษาวิจัย

“การพัฒนามาตรการการจัดหาทุนความร่วมมือร่วมฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา”

ประเด็นคำถาม

1) ในทางปฏิบัติ ขั้นตอน กระบวนการในการจัดหาทุนความร่วมมือร่วมฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2) ท่านคิดว่าการจัดหาและปฏิบัติหน้าที่ของทุนความร่วมมือร่วมฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่มีปัญหาหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

3) ท่านคิดว่าการปฏิบัติหน้าที่ของทุนความร่วมมือร่วมฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่มีปัญหาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

4) ท่านเคยได้รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการจัดหาทุนความร่วมมือร่วมฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

5) ท่านมีแนวทางการพัฒนามาตรการจัดหาทรัพยากรความอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างไร

- ด้านขั้นตอน กระบวนการ

.....

.....

.....

- ด้านการจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ องค์กร

.....

.....

.....

- ด้านการประสานงาน

.....

.....

.....

6) ข้อเสนอแนะ

- เิงนโยบาย

.....

.....

.....

- เิงปฏิบัติการ

.....

.....

.....

- ด้านเทคโนโลยี

.....

.....

.....

- ด้านอื่น ๆ

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ

ผนวก ง. ผล IOC : Index of item objective congruence

IOC คือค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ มีค่าอยู่ระหว่าง 1 ถึง -1 ข้อคำถามที่มีความตรงตามเนื้อหาจะมีค่า IOC เข้าใกล้ 1.00 ถ้าข้อใดมีค่า IOC ต่ำกว่า 0.5 ควรจะปรับปรุงข้อคำถามใหม่ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด โดยมีเกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถาม ดังนี้

ให้คะแนน +1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน -1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

$$\text{สูตรการคำนวณ} \quad IOC = \frac{\sum R}{N} \quad (1)$$

เมื่อ

IOC คือ ดัชนีความสอดคล้อง

R คือ คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ

$\sum R$ คือ ผลรวมคะแนนของผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน

N คือ จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ

ตารางประเมินการหาความสอดคล้องของวัตถุประสงค์และเนื้อหา (IOC : Index of item objective congruence) แสดงดัง**ผิดพลาด! ไม่พบแหล่งอ้างอิง** **ผิดพลาด! ไม่พบแหล่งอ้างอิง** และ **ผิดพลาด! ไม่พบแหล่งอ้างอิง**

ผล IOC แบบสัมภาษณ์สภาพนายความในพระบรมราชูปถัมภ์

รายการที่ประเมิน	ผู้ทรงคุณวุฒิ/ ผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC	ผลการประเมิน	
	1	2	3			ผ่าน	ไม่ผ่าน
1) ในทางปฏิบัติมีขั้นตอนและกระบวนการในการจัดหาทนายความอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเป็นอย่างไร	1	1	1	3	1	✓	
2) ท่านคิดว่าการจัดหาทนายความอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่มีปัญหาหรือไม่ อย่างไร	1	0	1	2	0.67	✓	
3) ท่านคิดว่าการปฏิบัติหน้าที่ของทนายอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่มีปัญหาหรือไม่ อย่างไร	1	1	1	3	1	✓	

รายการที่ประเมิน	ผู้ทรงคุณวุฒิ/ ผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC	ผลการประเมิน	
	1	2	3			ผ่าน	ไม่ผ่าน
4) ท่านเคยได้รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการจัดหาทุนความเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือไม่ อย่างไร	1	1	1	3	1	✓	
5) ท่านมีแนวทางการพัฒนามาตรการจัดหาทุนความอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างไร							
- ด้านขั้นตอน กระบวนการ	1	1	1	3	1	✓	
- ด้านการจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่องค์กร	1	1	1	3	1	✓	
- ด้านการประสานงาน	1	1	1	3	1	✓	

ผล IOC แบบสัมภาษณ์กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

รายการที่ประเมิน	ผู้ทรงคุณวุฒิ/ ผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC	ผลการประเมิน	
	1	2	3			ผ่าน	ไม่ผ่าน
1) ในทางปฏิบัติมีขั้นตอนและกระบวนการทำงานเกี่ยวกับการรับส่งบัญชีรายชื่อจากสภานายความฯ ให้แก่สำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นอย่างไร	1	0	1	2	0.67	✓	
2) ท่านคิดว่าในการดำเนินงานมีปัญหาเกี่ยวกับการรับส่งบัญชีรายชื่อจากสภานายความฯ ให้แก่สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีปัญหาหรือไม่ อย่างไร	1	1	1	3	1	✓	
3) ท่านคิดว่าการปฏิบัติหน้าที่ของทนายอาสาในการเข้าฟังการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหามีปัญหาหรือไม่ อย่างไร	1	1	1	3	1	✓	

รายการที่ประเมิน	ผู้ทรงคุณวุฒิ/ ผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC	ผลการประเมิน	
	1	2	3			ผ่าน	ไม่ผ่าน
- ด้านขั้นตอน กระบวนการ	1	1	1	3	1	✓	
- ด้านการจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ องค์กร	1	1	1	3	1	✓	
- ด้านการประสานงาน	1	1	1	3	1	✓	

ผนวก จ. กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการ
จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549

เล่ม ๑๒๔ ตอนที่ ๑๑ ก

หน้า ๓๑
ราชกิจจานุเบกษา

๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

กฎกระทรวง

กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวน
ต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา

พ.ศ. ๒๕๔๙

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช ๒๔๗๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๘ และมาตรา ๑๓๔/๑ วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ. ๒๕๔๗ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ให้ยกเลิกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้กับผู้ต้องหาซึ่งมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในชั้นสอบสวน พ.ศ. ๒๕๔๔

ข้อ ๒ ในกฎกระทรวงนี้

“กระทรวง” หมายความว่า กระทรวงยุติธรรม

“ผู้แทนกระทรวงยุติธรรม” หมายความว่า

(๑) ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

(๒) ในเขตจังหวัดอื่น ได้แก่ ข้าราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมที่ได้รับมอบหมายจากปลัดกระทรวงยุติธรรม

“ผู้แทนสหภาพนายทนายความ” หมายความว่า

(๑) ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ นายกสหภาพนายทนายความ อุปนายกสหภาพนายทนายความ หรือ กรรมการสหภาพนายทนายความที่ได้รับมอบหมายจากนายกสหภาพนายทนายความ

(๒) ในเขตจังหวัดอื่น ได้แก่ ประธานสหภาพนายทนายความจังหวัด รองประธานสหภาพนายทนายความจังหวัด หรือกรรมการสหภาพนายทนายความจังหวัดที่ได้รับมอบหมายจากประธานสหภาพนายทนายความจังหวัด

“ทนายความ” หมายความว่า ทนายความที่รัฐจัดหาให้ตามกฎหมายนี้

“ผู้จัดหาทนายความ” หมายความว่า พนักงานสอบสวน ผู้แทนกระทรวงยุติธรรม หรือผู้แทนสหภาพนายทนายความ แล้วแต่กรณี

“บัญชี” หมายความว่า บัญชีรายชื่อทนายความตามกฎหมายนี้

ข้อ ๓ ให้กระทรวงขอบัญชีบุคคลที่สามารถรับเป็นทนายความให้แก่ผู้ต้องหา ในชั้นสอบสวนจากสหภาพนายทนายความภายในสามสิบวันนับแต่วันที่กฎหมายนี้ใช้บังคับ เพื่อให้กระทรวงจะได้จัดส่งให้แก่ผู้จัดหาทนายความ

ในการจัดทำบัญชีตามวรรคหนึ่ง ให้ระบุเขตท้องที่และรายชื่อบุคคลที่จะรับเป็นทนายความในเขตท้องที่นั้น รวมทั้งที่อยู่ สถานที่ วิธีการที่จะติดต่อได้โดยสะดวกรวดเร็ว ลำดับหมายเลข และรายละเอียดอื่น ๆ ที่จำเป็นในการจัดหาทนายความ ทั้งให้มีจำนวนบุคคลที่เพียงพอต่อการจัดหาทนายความในเขตท้องที่นั้น ๆ โดยคำนึงถึงปริมาณคดีที่อาจเกิดขึ้นและระยะเวลาที่จะเดินทางไปถึงสถานที่ทำการของพนักงานสอบสวนได้โดยเร็วที่สุด

ข้อ ๔ ให้กระทรวงจัดส่งบัญชีให้แก่ผู้จัดหาทนายความโดยเร็ว โดยอาจแยกส่งไปเฉพาะบัญชีที่อยู่ในเขตท้องที่ที่รับผิดชอบของผู้จัดหาทนายความก็ได้

ให้ผู้จัดหาทนายความปิดประกาศบัญชีไว้ในที่เปิดเผยในสถานที่ทำการของตน

ข้อ ๕ ให้สหภาพนายทนายความปรับปรุงบัญชีตามที่กำหนดไว้ในข้อ ๓ เช่น แก้ไขเพิ่มเติมรายชื่อ ลำดับหมายเลข หรือรายละเอียดอื่น ๆ ให้เป็นปัจจุบันและให้ส่งบัญชีใหม่ต่อกระทรวงทุกหกเดือน เพื่อให้กระทรวงจัดส่งบัญชีใหม่ให้แก่ผู้จัดหาทนายความ

ถ้าผู้จัดหาทนายความเห็นว่ารายละเอียดในบัญชีไม่ครบถ้วนหรือไม่เพียงพอต่อการพิจารณาจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหา ก็อาจแจ้งให้กระทรวงทราบ เพื่อขอให้สหภาพนายทนายความพิจารณาเพิ่มเติมรายละเอียดในบัญชีให้ครบถ้วนก็ได้

ในการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมบัญชีดังกล่าวให้กระทรวงจัดหาค่าใช้จ่ายให้สถานพยาบาล

ข้อ ๖ ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้สำหรับเขตท้องที่นั้น

ในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่มีเหตุอันสมควรที่จะปฏิเสธ ไม่รับทนายความที่พนักงานสอบสวนจัดหาให้ หรือไม่มีทนายความในบัญชีเพียงพอที่จะจัดหาได้ ผู้ต้องหาหรือผู้ได้รับมอบหมายอาจร้องขอต่อผู้แทนกระทรวงยุติธรรมหรือผู้แทนสถานพยาบาลให้จัดหาทนายความให้ก็ได้ โดยผู้แทนกระทรวงยุติธรรม หรือผู้แทนสถานพยาบาลอาจจัดหาจากบัญชีตามวิธีการในวรรคหนึ่ง หรือจัดหาจากบุคคลอื่นที่เหมาะสม

ข้อ ๗ ทนายความที่จัดหาให้ตามข้อ ๖ อาจปฏิเสธไม่รับเป็นทนายความได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) อยู่ระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นทนายความของผู้ต้องหาอื่น

(๒) เป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือมีเหตุผลพิเศษที่อาจทำให้คนไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ หรือ

(๓) อยู่ห่างไกลโดยระยะทาง และไม่สามารถเดินทางมาปฏิบัติหน้าที่ได้ภายในเวลาอันสมควรหรืออาจทำให้เสียประโยชน์แก่ผู้ต้องหา

ข้อ ๘ ถ้าทนายความที่จัดหาให้ปฏิเสธไม่รับเป็นทนายความ ให้ผู้จัดหาทนายความจัดหาทนายความในบัญชีลำดับถัดไปเป็นทนายความแทน ทั้งนี้ ให้ผู้จัดหาทนายความบันทึกเหตุที่ทนายความปฏิเสธไว้

ถ้าการปฏิเสธไม่มีเหตุตามข้อ ๗ ให้ผู้จัดหาทนายความแจ้งไปยังสถานพยาบาลเพื่อประกอบการพิจารณารับชื่อทนายความดังกล่าวออกจากบัญชี และแจ้งให้ทนายความผู้นั้นทราบด้วย

ข้อ ๙ เมื่อมีการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาแล้ว จะจัดหาทนายความให้ใหม่ไม่ได้ เว้นแต่

(๑) ทนายความตายหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

(๒) ทนายความขอลอนตัวโดยมีเหตุอันสมควรที่ทำให้ทนายความไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ตามปกติ หรือ

(๓) เมื่อผู้ต้องหาไม่มีเหตุอันสมควรที่จะขอลอนทนายความ

หน้า ๓๔
เล่ม ๑๒๔ ตอนที่ ๑๑ ก ราชกิจจานุเบกษา ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

เมื่อมีเหตุตามวรรคหนึ่ง ให้จัดหาทนายความใหม่ให้แก่ผู้ต้องหาโดยเร็ว และให้นำความใน
ข้อ ๖ ถึงข้อ ๘ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ให้ไว้ ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์
นายกรัฐมนตรี

อารีย์ วงศ์อารยะ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ชาญชัย ลิขิตจิตถะ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ โดยที่มาตรา ๑๓๔/๑ วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ. ๒๕๔๗ บัญญัติให้การจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหา ในคดีอาญา พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้

ผนวก ฉ. ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่รัฐจัดหาให้ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2550

เล่ม ๑๒๔ ตอนพิเศษ ๒๕ ง หน้า ๒๕
ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๐

ระเบียบกระทรวงยุติธรรม

ว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่รัฐจัดหาให้ผู้ต้องหาในคดีอาญา

พ.ศ. ๒๕๕๐

โดยที่เป็นการสมควรให้มีระเบียบว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่รัฐจัดหาให้ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๓๔/๑ วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ. ๒๕๔๗ กระทรวงยุติธรรมโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง จึงวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่รัฐจัดหาให้ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๕๐”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๘ มีผลใช้บังคับเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่รัฐจัดหาให้ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๓๔ ทวิ พ.ศ. ๒๕๔๓

บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งอื่นใดในส่วนที่กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

“ผู้แทนกระทรวงยุติธรรม” หมายความว่า

(๑) ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

(๒) ในเขตจังหวัดอื่น ได้แก่ ข้าราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมที่ได้รับมอบหมายจากปลัดกระทรวงยุติธรรม

“ผู้จัดหาหนายความ” หมายความว่า ผู้จัดหาหนายความตามกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาหนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๕

“หนายความ” หมายความว่า หนายความที่รัฐจัดหาให้ตามกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาหนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๕

ข้อ ๕ เมื่อผู้จัดหาหนายความเลือกบุคคลที่จะเป็นหนายความให้แก่ผู้ต้องหาได้แล้ว ให้จัดให้ผู้ต้องหาหนังสือแต่งตั้งหนายความตามแบบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

ข้อ ๖ หนายความมีหน้าที่ว่าต่างแก่ต่างแก่ผู้ต้องหาเช่นเดียวกันกับหนายความในคดีทั่วไป รวมทั้งจะต้องเข้าร่วมการสอบปากคำในชั้นสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดี และให้คำแนะนำทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหา

ข้อ ๗ ให้ผู้แทนกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติการเบิกจ่ายเงินรางวัลให้แก่หนายความที่รัฐจัดหาให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา โดยให้เบิกจ่ายเป็นรายคดีในอัตราตามที่กำหนดไว้ในตารางท้ายระเบียบนี้

ข้อ ๘ การจ่ายเงินรางวัลตามข้อ ๗ ให้กระทำได้เมื่อมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือเมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้อง โดยให้หนายความยื่นขอรับเงินรางวัลต่อผู้แทนกระทรวงยุติธรรมแห่งท้องที่ที่มีการสอบสวน พร้อมด้วยเอกสารดังนี้

(๑) คู่มือหรือสำเนาหนังสือแต่งตั้งหนายความ และ

(๒) หนังสือรับรองการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบสำนวน หรือเอกสารอื่นที่แสดงให้เห็นว่าหนายความได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นหนายความให้แก่ผู้ต้องหา พร้อมทั้งเอกสารที่แสดงประเภทของคดีที่มีสิทธิได้รับเงินรางวัล เช่น สำเนาบันทีกคำให้การของผู้ต้องหา เป็นต้น

ข้อ ๙ ในกรณีที่มีการจัดหาหนายความให้แก่ผู้ต้องหาใหม่ตามข้อ ๕ แห่งกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาหนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๕ ให้หนายความที่จัดหาให้เดิมหรือหนายความที่จัดหาให้ใหม่มีสิทธิได้รับเงินรางวัลทั้งหนึ่งของอัตราที่กำหนดไว้ในข้อ ๗

ข้อ ๑๐ ค่าใช้จ่ายของหนายความที่รัฐจัดหาให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา ในกรณีที่มีการสอบสวนนอกเขตอำเภออันเป็นที่ตั้งที่ทำการของพนักงานสอบสวนให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วย

หน้า ๒๗

เล่ม ๑๒๔ ตอนพิเศษ ๒๕ ง

ราชกิจจานุเบกษา

๑๔ มีนาคม ๒๕๕๐

ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการ ให้เบิกจ่ายในแต่ละครั้งที่ปฏิบัติหน้าที่ โดยเทียบตำแหน่ง หมายความว่าแต่งตั้งให้แก่ผู้ต้องหากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือนเพื่อสิทธิในการเบิกจ่ายดังนี้

(๑) ผู้ที่เป็นนายความมาแล้วยังไม่ถึง ๕ ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ระดับ ๕

(๒) ผู้ที่เป็นนายความมาแล้วตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไป แต่ไม่ถึง ๑๐ ปี เทียบเท่ากับตำแหน่ง ข้าราชการพลเรือนระดับ ๖

(๓) ผู้ที่เป็นนายความมาแล้วตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป แต่ไม่ถึง ๑๕ ปี เทียบเท่ากับตำแหน่ง ข้าราชการพลเรือนระดับ ๘

(๔) ผู้ที่เป็นนายความมาแล้วตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ระดับ ๙

ข้อ ๑๑ ให้ผู้แทนกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติการเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายตามข้อ ๑๐ และนายความมีสิทธิเบิกค่าใช้จ่ายดังกล่าวเมื่อได้ปฏิบัติหน้าที่แล้วเสร็จในแต่ละครั้ง

ข้อ ๑๒ ในกรณีมีข้อสงสัยเกี่ยวกับเอกสารรับรองการขอรับเงินรางวัลของนายความ ตามข้อ ๘ หรือเอกสารเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายตามข้อ ๑๐ หรือเอกสารไม่ครบถ้วน ให้ผู้แทนกระทรวง ยุติธรรมมีอำนาจเรียกนายความมาสอบถามหรือระงับการจ่ายเงินไว้ได้

ข้อ ๑๓ ให้ปลัดกระทรวงยุติธรรมรักษาการตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๐

ชาญชัย ลิขิตจิตถะ

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ตารางอัตราเงินพดุงหนี้ความที่รัฐจัดทำให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา

ประเภทคดี	ประเภทที่ ๑	ประเภทที่ ๒	ประเภทที่ ๓	ประเภทที่ ๔
	คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต	คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไปจนถึงประหารชีวิต	คดีอื่นนอกจากคดีในประเภทที่ ๑ หรือประเภทที่ ๒ หรือคดีเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษในความผิดฐานครอบครองหรือเสพ	คดีที่อยู่ในอำนาจศาลแขวงและผู้ต้องหาให้การรับสารภาพ
อัตราที่ได้รับ	๒,๐๐๐ บาท	๑,๕๐๐ บาท	๑,๐๐๐ บาท	๕๐๐ บาท

ผนวก ข. ระเบียบคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายว่าด้วยการปฏิบัติงานของทนายความอาสา
ให้คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2555

**ระเบียบคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย
ว่าด้วยการปฏิบัติงานของทนายความอาสาให้คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญา
พ.ศ. ๒๕๕๕**

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๗๖ แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พุทธศักราช ๒๕๒๘ และ
ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย พุทธศักราช ๒๕๒๙ ข้อ ๗ คณะกรรมการ
ช่วยเหลือประชาชนได้มีมติในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๕๕ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ให้ออก
ระเบียบว่าด้วยการปฏิบัติงานของทนายความอาสาเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญาไว้ดังต่อไปนี้

**หมวดที่ ๑
บททั่วไป**

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ว่าด้วยการ
ปฏิบัติงานของทนายความอาสาให้คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๕๕”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้มีผลใช้บังคับนับตั้งแต่วันที่ประกาศเป็นต้นไป

ข้อ ๓ บทนิยาม

๓.๑	นายก	หมายความว่า	นายกสภาทนายความ
๓.๒	อุปนายก	หมายความว่า	อุปนายกฝ่ายปฏิบัติการ
๓.๓	เหรัญญิก	หมายความว่า	เหรัญญิกสภาทนายความ
๓.๔	โครงการ	หมายความว่า	โครงการทนายความอาสาให้คำปรึกษาและ เข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญา
๓.๕	ประธานกรรมการ	หมายความว่า	ประธานคณะกรรมการโครงการทนายความ อาสาให้คำปรึกษาและเข้าฟังการ สอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญา
๓.๖	คณะกรรมการโครงการ	หมายความว่า	คณะกรรมการโครงการทนายความอาสาให้ คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำ ผู้ต้องหาในคดีอาญา
๓.๗	กรรมการบริหารภาค	หมายความว่า	กรรมการบริหารสภาทนายความ ประจำ ภาค
๓.๘	ประธานสภาทนายความ	หมายความว่า	ประธานสภาทนายความจังหวัด
๓.๙	ทนายความอาสา	หมายความว่า	ทนายความอาสาให้คำปรึกษาและเข้าฟัง การสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญา
๓.๑๐	เจ้าหน้าที่	หมายความว่า	พนักงานสภาทนายความ

2

๓.๑๑ ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งหรือมอบหมาย	หมายความว่า ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งหรือมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย
๓.๑๒ หน่วยงานทางปกครอง	หมายความว่า กระทรวง ทบวง กรม ส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรมราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติ หรือ พระราชกฤษฎีกา หรือหน่วยงานอื่นของรัฐและให้หมายความรวมถึงหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจทางปกครองหรือให้ดำเนินกิจการทางปกครอง
๓.๑๓ แบบพิมพ์ท้ายระเบียบนี้	
แบบ สส.๑	หมายความว่า แบบขอเบิกค่าตอบแทนของนายความอาสา
แบบ สส.๒	หมายความว่า รายงานการปฏิบัติหน้าที่ของนายความอาสา
แบบ สส.๓	หมายความว่า คำขอนายความอาสาของผู้ต้องหา

หมวด ๒

นายความอาสาและหน้าที่ของนายความอาสา

ข้อ ๔ คุณสมบัติของนายความอาสา

- ๔.๑ มีใบอนุญาตให้เป็นนายความไม่น้อยกว่า ๒ ปี นับแต่วันที่สภาทนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นนายความหรือผ่านการฝึกอบรมตามที่คณะกรรมการโครงการกำหนด
- ๔.๒ เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ของนายความอาสา

- ๔.๓ เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความเหมาะสมเพื่อประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ
- ๔.๔ ไม่อยู่ในระหว่างการถูกกล่าวหาและสอบสวนในคดีมรรยาทนายความ
- ๔.๕ ไม่เคยถูกสภาทนายความมีคำสั่งลงโทษตาม พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๕๒ (๑) (๒) (๓)
- ๔.๖ ได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นนายความอาสา

ข้อ ๕ ห้ามนายความอาสาเป็นนายความอาสาของหน่วยงานทางปกครองหรือหน่วยงานอื่นเว้นแต่คณะกรรมการโครงการพิจารณาอนุญาต

ข้อ ๖ เมื่อปรากฏต่อคณะกรรมการโครงการว่านายความอาสาผู้ใดขาดคุณสมบัติตามข้อ ๔ ไม่ว่าจะขาดคุณสมบัติก่อนหรือหลัง ให้นายความอาสาผู้นั้นพ้นจากการเป็นนายความอาสาและให้คณะกรรมการโครงการจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนนายความอาสา

ข้อ ๗ หน้าที่ของนายความอาสาต่อประชาชน

3

๗.๑ แจ้งชื่อ - ที่อยู่หรือสำนักงานแก่พนักงานสอบสวนและผู้ต้องหาทราบเพื่อปฏิบัติหน้าที่
ทนายความอาสา

๗.๒ ให้ผู้ต้องหาและพนักงานสอบสวนแจ้งความประสงค์ขอทนายความอาสาตามแบบ สส.๒
และ สส.๓

๗.๓ เข้าร่วมฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญาในชั้นสอบสวนและให้คำปรึกษาแนะนำ
ทางกฎหมายรวมถึงสิทธิของผู้ต้องหาตามกฎหมาย

๗.๔ ไม่รับว่าความหรือแนะนำให้บุคคลอื่นรับว่าความในคดีที่ตนให้คำปรึกษา แนะนำ หรือ
เข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญาในชั้นสอบสวน เว้นแต่เป็นการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่
คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายมอบหมายหรือแต่งตั้ง

ข้อ ๘ หน้าที่ของทนายความอาสาต่อสภาพทนายความ

๘.๑ ส่งเสริมให้ความร่วมมือและสนับสนุนงานและกิจกรรมของสภาพทนายความ

๘.๒ ปฏิบัติตามคำสั่งและระเบียบของคณะกรรมการโครงการและคณะกรรมการช่วยเหลือ
ประชาชนทางกฎหมายโดยเคร่งครัด

๘.๓ ปฏิบัติตามข้อบังคับหรือระเบียบหรือข้อกำหนดหรือคำสั่งของสภาพทนายความโดย
เคร่งครัด

ข้อ ๙ หน้าที่ของทนายความอาสาต่อตนเอง

๙.๑ แต่งกายสุภาพเรียบร้อยและติดบัตรประจำตัวทนายความอาสาในขณะปฏิบัติหน้าที่และ
ในการติดต่อกับหน่วยงานทางปกครอง หน่วยงานราชการหรือหน่วยงานอื่น

๙.๒ มีความประพฤติเรียบร้อยและใช้วาจาที่สุภาพกับประชาชนและเจ้าหน้าที่ร่วมปฏิบัติงาน

๙.๓ มีความซื่อสัตย์ สุจริต และเป็นผู้ตรงต่อเวลา

๙.๔ มีความตั้งใจ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีจิตอาสาและศรัทธาในการปฏิบัติงานตาม

หน้าที่

๙.๕ มีน้ำใจ มีความเอื้อเฟื้อ และให้ความช่วยเหลือเพื่อนร่วมงาน องค์กร สภาพทนายความ
และบุคคลโดยทั่วไป

ข้อ ๑๐ การปฏิบัติงานของทนายความอาสาส่วนกลาง (กรุงเทพมหานคร)

๑๐.๑ ให้ทนายความอาสาปฏิบัติงาน ณ สถานที่ วัน เวลา ตามที่ได้รับมอบหมายจาก
คณะกรรมการโครงการ

๑๐.๒ ให้ปฏิบัติตามข้อ ๗

๑๐.๓ ทนายความอาสาที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ ณ สถานที่ วัน เวลา ตามที่ได้รับมอบหมายให้
แจ้งต่อประธานกรรมการหรือเจ้าหน้าที่ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๑ วันทำการ เว้นแต่มีเหตุอันจำเป็นที่ไม่อาจก้าว
ล่วงได้และต้องแจ้งทนายความอาสาอื่นที่พร้อมปฏิบัติหน้าที่แทนได้

ข้อ ๑๑ การปฏิบัติงานของทนายความอาสาส่วนภูมิภาค

๑๑.๑ ทนายความอาสาส่วนภูมิภาคต้องปฏิบัติหน้าที่ตาม วัน เวลา ณ สถานที่ตามที่ได้รับ
มอบหมายจากประธานสภาพทนายความจังหวัด

๑๑.๒ การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความอาสาให้นำความตามข้อ ๗ และข้อ ๑๐ มาใช้บังคับ
โดยอนุโลม

ข้อ ๑๒ ทนายความอาสาผู้ปฏิบัติงานได้รับค่าตอบแทน ตามระเบียบคณะกรรมการช่วยเหลือ
ประชาชนทางกฎหมาย หรือคณะกรรมการสภาพทนายความกำหนด

ข้อ ๑๓ การเบิกจ่ายค่าตอบแทนให้ถือปฏิบัติดังนี้

4

๑๓.๑ ให้หน่วยความอาสาอื่นขอเบิกค่าตอบแทนตามแบบ สส.๑-สส.๓

๑๓.๑.๑ ในเขตกรุงเทพมหานครยื่นเอกสารต่อโครงการภายในวันที่ ๑๐ ของเดือน เมื่อโครงการได้รับเอกสารและตรวจสอบแล้วเห็นว่าถูกต้องให้เสนอต่อ ประธานกรรมการ และอุปนายก เพื่อพิจารณาเบิกจ่ายต่อไป

๑๓.๑.๒ ในส่วนภูมิภาคให้ยื่นเอกสารต่อประธานสภานายความภายในวันที่ ๕ ของเดือนเพื่อพิจารณา ให้ประธานสภานายความยื่นเอกสารไปยังกรรมการบริหารภาค ภายในวันที่ ๑๐ ของเดือนเดียวกันเพื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าถูกต้องให้กรรมการบริหารภาคลงนามในแบบ สส.๓ จัดส่งให้โครงการภายในวันที่ ๑๕ ของเดือนเดียวกัน และเมื่อโครงการได้รับเอกสารและตรวจสอบแล้วเห็นว่าถูกต้องให้เสนอต่อประธานกรรมการ และอุปนายกเพื่อพิจารณาเบิกจ่ายต่อไป

๑๓.๒ ในการดำเนินการตามข้อ ๑๓.๑.๑ และข้อ ๑๓.๑.๒ ให้โครงการจัดส่งเอกสารการเบิกจ่ายไปยังสำนักงานการเงินและบัญชีของสภานายความทำการเบิกจ่ายค่าตอบแทนให้นายความอาสาโดยโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารพาณิชย์ ตามที่ประธานสภานายความ หรือนายความอาสาผู้ปฏิบัติงานได้แจ้งไว้ต่อโครงการแล้วแต่กรณี และเมื่อโครงการได้ดำเนินการโอนเงินเป็นที่ยอมรับเรียบร้อยแล้ว ให้แจ้งส่งสำเนาหลักฐานการโอนเงินค่าตอบแทนให้ประธานสภานายความหรือนายความอาสาทราบต่อไป

๑๓.๓ กรณีนายความอาสาอื่นเอกสารขอเบิกค่าตอบแทนตามข้อ ๑๓.๑.๑ และข้อ ๑๓.๑.๒ เกินกำหนดเวลา ๓ เดือนนับแต่วันปฏิบัติหน้าที่ให้ถือว่านายความอาสาไม่ประสงค์ใช้สิทธิในการขอเบิกค่าตอบแทน เว้นแต่มีเหตุอันสมควรและคณะกรรมการโครงการพิจารณาให้จ่ายค่าตอบแทนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสภานายความ

ข้อ ๑๔ ให้อุปนายก ประธานกรรมการ ประธานสภานายความ จัดนายความอาสาไปปฏิบัติหน้าที่ให้คำปรึกษาเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญา ตามที่พนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนร้องขอโดยเรียงลำดับตามบัญชีรายชื่อ เว้นแต่ผู้ต้องหาที่มีเหตุสมควรที่จะปฏิเสธไม่รับนายความอาสาที่จัดให้ หรือไม่มีนายความอาสาเพียงพอที่จัดหาได้ หรือนายความอาสาไม่ประสงค์ที่จะปฏิบัติหน้าที่ หรือมีเหตุจำเป็นอื่น ให้จัดนายความอาสาไปปฏิบัติหน้าที่ตามความเหมาะสม

ข้อ ๑๕ ให้อุปนายก ประธานกรรมการ ประธานสภานายความ เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมกำกับดูแลการปฏิบัติงานของนายความอาสาในการปฏิบัติหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำหรือเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญาในชั้นสอบสวน

ข้อ ๑๖ ให้โครงการจัดทำและรวบรวมทะเบียนบัญชีรายชื่อนายความอาสาปฏิบัติหน้าที่ในส่วนกลาง (กรุงเทพมหานคร) และส่วนภูมิภาค ในแต่ละจังหวัดส่งให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติเพื่อจัดส่งรายชื่อให้พนักงานสอบสวนในสังกัดต่อไป

ให้โครงการปรับปรุงบัญชีรายชื่อตามวรรค ๑ ทุกปีส่งให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติเพื่อดำเนินการตามระเบียบนี้

ให้โครงการส่งบัญชีรายชื่อหรือปรับปรุงบัญชีรายชื่อตามวรรค ๑ ทุกปีให้แก่กรรมการบริหารภาค ประธานสภานายความจังหวัด เพื่อดำเนินการตามระเบียบนี้

ให้ประธานสภานายความจัดทำบัญชีรายชื่อและปรับปรุงบัญชีชื่อนายความอาสาในจังหวัดตนส่งให้กับโครงการทุก ๑ ปี หากไม่ส่งบัญชีรายชื่อหรือรายการปรับปรุงบัญชีรายชื่อให้ใช้บัญชีเดิมต่อไปจนครบรอบ ๑ ปี

กำหนดระยะเวลา ๑ ปี ตามวรรคก่อนคณะกรรมการโครงการอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

ข้อ ๑๗ คณะกรรมการโครงการมีอำนาจออกคำสั่งหรือระเบียบใดเพื่อปฏิบัติตามระเบียบนี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อปฏิบัติงานของนายความอาสา โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

5

ข้อ ๑๘ กรณีมีปัญหาในการปฏิบัติงานตามระเบียบนี้ ให้คณะกรรมการโครงการเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด คำวินิจฉัยชี้ขาดเป็นที่สุด

หมวด ๓

การขึ้นทะเบียน

ข้อ ๑๙ หน่วยงานที่มีคุณสมบัติตามข้อ ๔ จะได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นหน่วยงานอาสาตาม ระเบียบนี้

ข้อ ๒๐ ทะเบียนหน่วยงานอาสาแบ่งเป็นทะเบียนหน่วยงานอาสาส่วนกลาง (กรุงเทพมหานคร) และส่วนภูมิภาค โดยให้มีการกำหนดรหัสประจำส่วนกลาง ภาค และจังหวัด

ข้อ ๒๑ ทะเบียนหน่วยงานอาสา ต้องมีรายการดังนี้

๒๑.๑ ชื่อหน่วยงานอาสาและเลขที่ใบอนุญาตเป็นหน่วยงาน

๒๑.๒ เลขรหัสประจำส่วนกลาง ภาค และจังหวัด

๒๑.๓ ชื่อสำนักงาน ภูมิลำเนา ที่อยู่ตามที่จัดแจ้งไว้ในทะเบียนหน่วยงานและหมายเลข โทรศัพท์ที่ติดต่อได้โดยสะดวก

ข้อ ๒๒ หน่วยงานอาสาที่เปลี่ยนชื่อ-สกุล เปลี่ยนแปลงรายการทะเบียนตามข้อ ๒๑ ให้แจ้งต่อ ประธานกรรมการ ประธานสภาทนายความ กรรมการบริหารภาค แล้วแต่กรณีภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่มีการ เปลี่ยนแปลงและให้โครงการบันทึกข้อมูลที่เปลี่ยนแปลงในทะเบียนหน่วยงานอาสาต่อไป

ข้อ ๒๓ หน่วยงานอาสาที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในกรุงเทพมหานคร หรือจังหวัดใดให้ปฏิบัติหน้าที่ใน เขตพื้นที่นั้น เว้นแต่มีเหตุอันสมควร โดยได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการโครงการ

หน่วยงานอาสาที่ขอเปลี่ยนเขตพื้นที่ปฏิบัติงาน ให้โครงการบันทึกข้อมูลเลขรหัสประจำส่วนกลาง ภาค จังหวัด ของหน่วยงานอาสาใหม่ตามเขตพื้นที่ที่เปลี่ยน

หมวด ๔

การตรวจสอบ ประเมินผล การปฏิบัติงาน

ข้อ ๒๔ ให้โครงการจัดทำข้อมูลหน่วยงานอาสาและสถิติในการปฏิบัติงาน ควบคุม กำกับดูแลและ ติดตามตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานอาสาทั้งในส่วนกลาง (กรุงเทพมหานคร) และส่วนภูมิภาค กำหนด แผนงาน ประเมินผล จัดทำรายงาน ข้อเสนอแนะเพื่อกำหนดเป็นนโยบายและแผนงานในปีต่อไป

ข้อ ๒๕ หน่วยงานอาสาผู้ใดทำรายงานเท็จหรือเอกสารอันเป็นเท็จ หรือปฏิบัติหน้าที่ผิดระเบียบนี้ หากมีผู้ร้องเรียนหรือความปรากฏต่อคณะกรรมการโครงการ ให้ประธานกรรมการ แต่งตั้งคณะทำงานประกอบด้วย ทนายความจำนวนไม่เกินกว่า ๓ คน ทำการสืบสวน สอบสวน รวบรวม และแสวงหาข้อเท็จจริงสรุปรายงานพร้อม ความเห็นเสนอต่อคณะกรรมการโครงการเพื่อพิจารณาดำเนินการ ดังนี้

๒๕.๑ ยุติเรื่อง

๒๕.๒ ว่ากล่าว ตักเตือน

๒๕.๓ ภาคทัณฑ์ เป็นหนังสือมีกำหนดไม่เกิน ๓ ปี

๒๕.๔ ห้ามการปฏิบัติหน้าที่หน่วยงานอาสาที่มีกำหนดไม่เกิน ๓ ปี

๒๕.๕ จำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนหน่วยงานอาสา

การพิจารณาตามวรรค ๑ หากเห็นว่าหน่วยงานอาสาประพฤติผิดมรรยาททนายความ ตาม ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๒๙ ให้ส่งเรื่องต่อประธานกรรมการมรรยาท ทนายความเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

6

ข้อ ๒๖ ให้ใช้แบบพิมพ์ตามท้ายระเบียบนี้หรือตามที่คณะกรรมการโครงการกำหนด

ข้อ ๒๗ ให้หน่วยงานอาสาสมัครระเบียบนี้ใช้บังคับปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะได้รับการขึ้นทะเบียนตามที่คณะกรรมการโครงการกำหนด

ข้อ ๒๘ การใดที่คณะกรรมการโครงการ หรือกรรมการบริหารภาค หรือประธานสภาทนายความ หรือทนายความอาสาได้ดำเนินการหรือปฏิบัติหน้าที่ก่อนระเบียบนี้ใช้บังคับให้ดำเนินการหรือปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนแล้วเสร็จ

ประกาศ ณ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๕๕

(นายสีก กอแสงเรือง)

นายกสภาทนายความ

ประธานกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

ประวัติคณะผู้จัดทำ

1. นางสาวกฤษณา แสนปลื้ม

ตำแหน่ง นักนิเวศวิทยาศาสตร์ชำนาญการ

สังกัด กลุ่มปฏิบัติการทางนิเวศวิทยาศาสตร์ (ส่วนกลาง)

กองปฏิบัติการทางนิเวศวิทยาศาสตร์ สถาบันนิเวศวิทยาศาสตร์

2. นายวชิระ นันผาด

ตำแหน่ง นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการ

สังกัด สำนักงานเลขาธิการกรม กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

3. ร้อยตำรวจโทอนุเทพ ชมพุดวิชัย

ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่คดีพิเศษชำนาญการ

สังกัด ส่วนวิจัยและพัฒนาอุปกรณ์พิเศษ

กองเทคโนโลยีและศูนย์ข้อมูลการตรวจสอบ กรมสอบสวนคดีพิเศษ

4. นางสาวกนกวรรณ พรประสิทธิ์

ตำแหน่ง นักวิชาการคดีรัฐธรรมนูญชำนาญการ

สังกัด สำนักคดี 1 สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

5. สิบตำรวจตรีหญิงปัญญชิตา สุจริต

ตำแหน่ง ผู้บังคับหมู่สำนักงานคนบตี

สังกัด คณะนิเวศวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

6. นายวาทิต โชติศิริ

ตำแหน่ง นิติกรชำนาญการ

สังกัด กองนิติการ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน

7. นายเจษฎา คงรอด

ตำแหน่ง อนุกรรมการบริหารสภาพนายความ

สังกัด สภาพนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์

8. นางสาวณัฐฐาภรณ์ โสภณทัต

ตำแหน่ง นักศึกษาปริญญาเอก

สังกัด สาขาอาชีววิทยาการบริหารงานยุติธรรมและสังคม

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล